ԳԱՅՄԱՆ

Կ. Պոլսոյ հր. Տարեկան 180 ղրշ. Արժէք
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Գաւառաց հր. Տարեկան 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւը Մեծ թերթ 3 ,, ,,
,, Փոքր ,, 1 ,, ,,
Ծանուցմանց տողը 2 ղուրուշ է:

ՄԱՐՏԻՐ

ԼՐԱԳԻՐ

ԳԱՅՄԱՆ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ ամենամսայ 1էն ամ 15էն կ'սկսի:
Դուրս գացած լրագրաց ճամբու ծախքը խմբագրութեան վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ ամեն կամ որ եւ իցէ գրութիւն՝ Խմբագիր=Տնօրէնի պիտի ուղղուի. եւ ճամբու ծախքն ալ ղրկողին վրայ է:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 15 ՅՈՒՆՎԱՐ 1866

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Քաղաքականութեան ընթացքը խաղաղ շրջանի մը մէջ մտած է, և նոր տարւոյս սկիզբը՝ Սպանիոյ խառնվռութիւնները գլուխ՝ ուրիշ տեղեր ամեն բան հանդարտութեան մէջ կը տեսնենք։ Այն տէրութեանց խորհրդարանները՝ որք արդէն բացուած էին, անցեալ ասներուն պատճառաւ մէկ երկու շաբաթ դադրեցան, և քաղաքականութեան գլխաւոր գերասանները ալ ուրիշ մահկանացուց պէս իրենց ծանր հոգերը փարատելու ղբաղեցան։ Բայց այս պարզոյ միջոցը երկար չէր կրնար տեւել, և տարւոյն ամենէն գործունեայ ժամանակն սկսելով՝ Եւրոպայի թէ՛ կառավարութիւններն եւ թէ՛ երեսփոխանութիւններն իրենց պաշտօնը դարձեալ ձեռք առին։ Բարերարդարար քաղաքական նոր դժուարութիւններ չեն երեւիր։ Հիները տակաւ առ տակաւ կը վերնան և Եւրոպա անդորրութեան բարիքը վայելելու քաղցր յուսով կը բերին։ Տէրութիւնները պատերազմական դաշնադրութիւնները մէկ կողմ դնելով՝ առևտրական դաշնադրութիւններ հաստատելու կը զբաղին։ Սանկ պարզապէս մը մէջ Դաղղեոյ ներկայ կացութիւնն ալ մեծ ազդեցութիւն ունի, որ իր ծանրութեամբը Եւրոպայի քաղաքականութեան խարիսխը կրնայ տատանել։ Դաղղեա կրնայ ընդհանուր պատերազմ մը յարուցանել երբ որ ուզէ, բայց առանց անոր՝ որ և է եւրոպական պատերազմ մեծ կարևորութիւն չէր նար ունենայ։ Ռուսի բնականաբար նոր տարւոյն սկիզբն ամեն աչք Դաղղեոյ վրայ կը դառնայ, ուր կայսրը տէրութեանց դեսպաններն ընդունելով իր ըղդացումները կը յայտնէ։ Ինչպէս արդէն ծանուցած ենք, այս տարի կայսրն իր տաճարանութեան նիւթը խաղաղութեան սկզբանց վրայ հիմնեց։ Եւրոպական լրագիրները գրեթէ առանց բացառութեան Նաբոլէոն կայսեր խօսած ճառին խաղաղասէր իմաստը կը գովեն, և միւս տէրութեանց համար ալ ապահովութեան գրաւական մը կը համարին։ Բայց Նաբոլէոն կայսրն իր տաղանդի ճառէն ալ աւելի մեծ գրաւական մը կուտայ իր խաղաղասէր զգացմանց։ Երբէն հեռագիրը կը ծանուցանէ մեզ թէ Դաղղեոյ ծերակուտին և Օրէնսդրական ժողովականներուն նիստը յունվար 10/22ին երկուշաբթի օրբացուեր է, և այս առթիւ կայսեր խօսած ատենաբանութիւնն ընդհանուր գոհութիւն պատճառեր է։ Ատենաբանութեան բնագիրը՝ որ դալ շաբթու մեր ձեռքը կը հասնի, թերեւս նոր բան մը չպարունակեր, բայց նոյն իսկ այս պատճառաւ աւելի կարևորութիւն ունի, վասնզի բոլորովին խաղաղական է։ Այսպէս ճառը կրսէ թէ խաղաղութիւնն ամեն տեղ ապահովեալ է, քանզի ամեն տեղ ալ դժուարութիւնները փոխանակ գենուք լուծուելու՝ բարեկամաբար կը կարգադրին, թէ Դաղղեոյ և Անգլեոյ նաւատորմիղներուն մի և նոյն նաւահանգստոյ մէջ միանալը ցոյց տուաւ որ պատերազմի դաշտին վրայ կազմուած յարաբերութիւնները չեն տկարացած, և թէ ժամանակն երկու ազգաց ներդաշնակութիւնն առաւել և ամրապնդած է։ Գերմանիոյ նկատմամբ, Նաբոլէոն կայսրը կը ծանուցանէ թէ իր չէզոք քաղաքականութիւնը պիտի շարունակէ։ Իսկ Իտալիա, կրսէ, իր միութիւնը հաստատեց մայրաքաղաքը Ֆիորենցա փոխադրելով։ Սեպտ. 15ի դաշնադրութեան կատարուելուն վրայ իր վստահութիւնն յայտնելով, վստահութիւն ցոյց կուտայ միանգամայն Ս. Գոպին իշխանութիւնն անհրաժեշտ կերպով պահպանուելուն վրայ։ Նաբոլէոն կայսրը նաև նախադահ Լինքօլնի սպանութեան պատճառած ընդհանուր զայրոյթը և Գէնճիզի թագաւորին մահուան ամն տեղ յարուցած ցաւակցութիւնները կը յիշէ։ Բայց իր ատենաբանութեան ամենէն կարևոր կէտը Մէքսիկայի խնդրոյն կը վերաբերի։ Մէքսիկայի մէջ, կրսէ, ազգային կառավարութիւնը կամրապնդի, և գաղղիական արշաւանքն իր փափաքանքն կը մնանոյ։ Երբարև՝ այս խօսքերը քննութիւն չեն վերցներ և շատ տարակուսանաց են թակայ են։ բայց կայսրը կը յարէ թէ գաղղիական զօրաց վերադարձին պայմանաժամը որոշելու համար Մաքսիմիլիանոս կայսեր հետ խորհրդակցելու եռեւեռ է։ Այս տարամ յայտարարութեանց, և եթէ ներելի է ըսել, հաստատակ տեղեաց տուած իմաստէն կրնայ մտածուիլ որ Դաղղեոյ կառավարութիւնը Մէքսիկայի կայսեր հետ կը բանակցի, և երբ այս վերջինն իր աթոռն ամրապնդ տեսնէ, Դաղղեա ալ իր զօրքը եւ պիտի բերէ։ Վասն զի չկարծուիր որ իրաց այս վիճակին մէջ Մաքսիմիլիանոս կայսրն ինք իր բաղդին ձգուի։ Բայց Նաբոլէոն կայսրն Մէքսիկայի հասարակաց կարծիքն ապահովելու համար հարկաւ այսպիսի յայտարարութիւն մը պիտի ըներ, և այս մասնաւ մեկնելու է նաև իր յաջորդ խօսքերը, որոց մէջ Մէքսիկայի «մեծ հասարակապետութեան» բարգաւաճանացը համար իր իղձերը կը յայտնէ, և պատերազմին վերջանալուն վրայ ալ իր ուրախութիւնը ցոյց տալով կը յուսայ թէ «գաղղիական բանակին Մէքսիկայի մէջ ներկայութեան պատճառած յուզմունքը պիտի մեղմանայ իր կառավարութեան ըրած անկեղծ յայտարարութիւնց առջև։»

Ասկէց կրնայ հասկցուիլ որ Նաբոլէոն կայսեր ճառին տակաւ կողմը Մէքսիկայի վերաբերեալ մասն է, որուն վրայ իրը ըրած յայտարարութիւնները չեն կրնար ընթերցողին միտքը լիովին ապահովել։ Իսկ Դաղղեոյ ներքին կացութեան գալով, կայսրը ծանոյց թէ երկրին հանդարտութիւնն իրեն ներեց որ այցելութիւն մ'ընէ Ալժիրի, ուր իր ներկայութիւնը տարբեր շահերն ու ցեղերն իրարու մօտեցընելու ծառայեց։ Հուսկ ուրեմն եղեւմտից, երկրագործութեան և վաճառականութեան գոհացուցիչ վիճակին վրայ խօսելով ծովային և ցամաքային պատերազմական ծախսաց նուազման համար ձեռք առնուած միջոցներուն վրայ ալ տեղեկութիւններ ըրած է։

Դաղղեոյ գանձային վիճակին վրայ եղեւմտից պաշտօնեայ Գ. Ֆուլոի կայսեր մատուցած տեղեկագրին նկատմամբ ասկէց յառաջ քանի մը տեղեկութիւններ առուած էինք։ Տեղեկագիրը եղեւմտից բուն հաշուեցուցակին (պիւտժէ) մէկ համառօտութիւնը կրնայ համարուիլ։ իսկ հաշուեցոյցի առաջարկութիւնը նախ պետութեան խորհրդոյն կը հաղորդուի, ուր՝ քննութեան առնուելէ ետեւ Օրէնսդրական ժողովոյն հաւանութեանը կը ներկայանայ։ Այս տարուան Գ. Ֆուլոի տեղեկագրին կարևորագոյն կէտերն են՝ խոստացեալ խնայութիւններն ու ազգային պարտուց դիմաւորին վերահաստատութիւնը։ Դաղղեական լրագիրները կ'ապասեն որ եղեւմտից հաշուեցոյցն Օրէնսդրական ժողովոյ ներկայացած ատեն այս նիւթիս վրայ խօսին, բայց Թայմզ իր քննադատութիւնները չի յապաղեր, և այս առթիւ յիշեալ անդրադարձի Թերթն եղեւմտական կարևոր ըսկզբունքներ կարտայայտէ, որք լուրջ ուշադրութեան արժանի են։ «Եթէ Անգլեոյ պատմութիւնը, կրսէ Թայմզ, ամենէն ուրիշ բան մ'ալ չապացուցանէ, սքանչելի առաջնորդ մ'է երբեմական բարգաւաճութեան միակ ապահով շաւղին մէջ, վասն զի անժխտելի կերպով կը հաստատէ թէ ելից և մուտից մէջ հաւասարակշռութիւն պահելու միակ միջոցը՝ տուրքը վճարող ազգին ներկայացուցիչ ժողովրդական ժողովն է։» Երբարև պատմական ապացոյցները կը հաստատեն թէ՝ խնայող վիճակ մը միայն բաւական չէ կառավարութեան եղբւմտաքը գոհացուցիչ վիճակի մէջ պահելու, ըստ որում շատմը կրնայ իրեն յաջողիլ և իր ըրած խնայութիւնները վատնել, ինչպէս որ օրինակներն ամեն օր կը տեսնուին։ Ուստի Թայմզ եղբւմտից յաջողութեան առաջին պայմանը կը համարի երեսփոխանական ժողովը, և երկրորդ՝ անպարփակ հրատարակութիւն մը, այնպէս որ իւրաքանչիւր ոք մէկ նայուածքով կարենայ հասկնալ թէ կառավարութեան գործերն ինչ վիճակի մէջեն, և եղեւմտից մոտ վրայ ալ յատակ գաղափար մը ունենայ։ Կառավարութեանց ամենէն վատանգաւոր եղած բանն եղեւմտական դժուարութիւններն են, որք ամեն տեղէ աւելի Դաղղեոյ մէջ իրարու եռեւեռ կը կառավարութեանց կոչնանման պատճառ եղան։ ուստի Նաբոլէոն կայսրն իր բոլոր ուշադրութիւնն այս նիւթիս վրայ դարձուցած է, և ասոր համար օր քան օր խաղաղասէր քաղաքականութեան մը կը հետեւուի։ Բայց Թայմզ կրսէ թէ «Դաղղեոյ մէջ ուրիշ իշխանութիւն մը չկայ՝ բայց'ի կայսրէն՝ որ կարենայ գկայսրը պարտաւորել։ և կայսեր ըրած խնայութիւնները կը նմանցընէ այն մարդուն դիտաւորութեանը որ ամեն տարի իր անուանին օրը միտքը կը դնէ իր ունեցած մէկ վատ սովորութիւնէն հրաժարիլը գիտաւորութիւն մը որ շատ անգամ անդրդնդարելի կը մնայ։ Երբ թեպետ Պ. Ֆուլոի խոստացած խնայութիւնները 1.200.000 Լ. Ս.ի կը հասնին, բայց այս խնայութիւնները ցնորք մը կը սեպէ Թայմզ, քանի որ Օրէնսդրական ժողովն իշխանութիւն չունի ազգային ծախքը անօրինելու։ վասն զի, կրսէ, խնայութիւնները պաշտօնէից տեղեկագրերովը չեն գոյանար, այլ եղեւմտական ժողովոյ որոշումներովը։

Եւսորիոյ տէրութիւնն ալ իր 1866ի եղեւմտից հաշուեցոյցը (պիւտժէ) հրատարակեց։ բայց որովհետեւ այս տարի Սահմանադրութեան դադարմանը պատճառաւ եղեւմտական ժողովալ չկայ, ուստի Ֆ. Յովսէփ կայսրն, իբրեւ միակ օրէնսդիր, ինքը կը հրատարակէ եղեւմտից օրէնքը։ Այս եղանակաւ վերացած գանձուց պաշտօնէին տեղեկագիրը 1866 տարուան համար 531,273.881 ֆիորին եկք և 491.139.735 ֆիորին մուտք կը հաշուէ, հետեւաբար 40.139.140 ֆիորին բաց կը մնայ։ զոր խնայութիւններով և նոր փոխառութիւններով գոյել հարկ պիտի ըլլայ։

Ս. Եկ. Ֆ. Յովսէփ կայսրը Ս. Եղեռնակոյ խաղաղիներն ալ իր հաշտարար քաղաքականութեան մասնակից ընելու դիտաւորութիւն կը ցուցնէ։ Բազմաթիւ խաղաղիներ 1859ին Ս. Եղեռնիկէն օտար տեղեր գաղթելով Եւսորիոյ կառավարութիւնն այս անտեղութեան առաջքն առնելու համար դաղթելոց ինչքը յարքունիս գրաւել որոշեր էր։ Բայց այս անգամ Ս. Եղեռնակոյ համար նեղութիւն շնորհելով հրաման կուտայ որ դաղթելոց ինչքը եւ արտին և անոնց դէմ դատաստանական խստութիւններ չընեցուին, սակայն յիշեալ դաղթականները տակաւին իրրև Եւսորիոյ քաղաքացի ըլլալու իրաւունքէն զուրկ օտարներ պիտի համարուին, թէ և արդէն Խաղաղիք ալ մեծ փափաք մը չունին Եւսորիոյ քաղաքացիութեան իրաւունք ընդունելու։

Սպանիոյ յեղափոխութեան վրայ առնուազն լսելիներն ապատամբաց նպատակ չեն։ Կառավարութեան զօրքերը Բրիմ զօրապետին խուսմերը ցրուեր են և ինքն ալ Թոլեդոյի լեռները թողով Թորթուկալ սահմաններն անցնելու վրայ է եղեր, բայց չյուսացուիր որ կարենայ յաջողութեամբ ինք զինքն ազատել։ Այսու ամենայնիւ պէտք է յիշել որ այս լուրերը կառավարութեան ձեռքով տարածուած են, և կրնայ ըլլալ որ ապատամբութիւնը տակաւին յաջողելու գրաւուր միջոցներ ունենայ, վասն զի շատ գաւառներու և մինչև իսկ Մադրիտի մէջ բազմաթիւ կուսակիցներ ունի։ Երեսփոխանական ընտրութեանց միջոցին, Սպանիացւոց յառաջդիմական բուռած մասն ամենին ընտրութեանց մասնակից չեղաւ, ուստի իր նպատակը յեղափոխութիւն մը հանել էր։ այս նկատմամբ կը կարծուի որ նոյն իսկ Բրիմ զօրապետին պարտութիւնն ու փախուստն ալ՝ եթէ ատուգուի՝ չկրնար բոլորովին արժգոհութեան արմատ խլել։ Բրիմ յայտարարութիւն մը հրատարակեր է, որուն մէջ կը ծանուցանէ թէ «յեղափոխութենէն զատ ուրիշ միջոց մնացած չըլլալով ազգին, բազմաթիւ զօրաց և զինեալ դեղացւոց գլուխ կանգներ է ապատութեան և հայրենեաց համար մարտնչելու։ այնպիսի կառավարութեան մը դէմ՝ որ յարաբուստ զմեզ կանպատուէ և 'ի ներքուստ կը կործանէ, որ զմեզ օտար ազգաց խաղալիկ ըրած և մահկանութեան եղերքը հասցուցած է։» Նշանակութեան արժանի է որ այս յայտարարութեան մէջ բնաւ թագուհւոյն անունը յիշուած չէ։

Գերմանիոյ գործերը նոր գարձուածք մ'առնուլ կ'սկսին։ Եթէ անգլեական լրագրաց ըսածն սուտ է, Բրուսիոյ թագաժառանգ իշխանը Պ. ոը Պիզմարքի քաղաքականութիւնը խրսուիս կը գտատապարտ, և թագաւորական ընտանեաց վատնդաւոր կը համարի զայն։ վասն զի Պ. Պիզմարքը պատճառ կը լայ որ Բրուսիոյ ժողովուրդն իր սէրը կը վերցնէ արքունական դերգաստանին վրայէն։ Բանի տարիէ 'ի վեր Պ. ոը Պիզմարքի թելադրութեամբ թագաւորն ինքը կօրինադրէր երբեմնից հաշուեցոյցը՝ առանց խորհրդարանին հաճութիւնն առնելու։ ուստի կը կարծուի որ այս տարի խորհրդարանը սաստիկ ընդդիմութիւն պիտի ցոյց տայ այս ապօրինաւոր գրութեան։ Իսկ գքսութեանց խնդրոյն գալով, Ռուսիոյ կառավարութիւնն խնայ աբեր է Գիէրլինի տրքունեաց թէ երբէք չկրնար հաւանիլ որ Բրուսիա զանազան իր երկրին հետ միացնէ։ Երբայիոյ կառավարութիւն ալ ամեն ջանք 'ի գործ կը դնէ որ գքսութեանց խնդիրը երկրին ժողովրդոյը ձեռամբ լուծուի։ և եթէ այս վիճակը էյաջողի, կրսուի թէ Եւսորիա 1851ին Լոնդրայի դաշնադրութիւնն սասրադրող տէրութեանց պիտի գիմի։

Իտալիոյ պաշտօնէից կացութիւնը տակաւին ապահոված չէ, և կը կարծուի թէ իրենց պաշտօնը երկար չպիտի տեւէ։ Խորհրդարանին մէջ ձախակողմեան ու միջակ մասերը միացած կելեին ներկայ պաշտօնէից դէմ, որք երեսփոխանաց փոքր մաս մը միայն իրենց պաշտպան ունին։ Ձախակողմեան եւ ելեալ երեսփոխաններէն մէկը. Պ. Մորտինի, իր Բարէրմոյի ընտրողաց գրած մէկ նամակին մէջ եղեւմտից բարեկարգութեան համար իր ունեցած իղձերն յայտնելով, միանգամայն խստութիւն ցոյց տալով Ս. Գոպին իշխանութիւնն անհրաժեշտ կերպով պահպանուելուն վրայ։ Նաբոլէոն կայսրը նաև նախադահ Լինքօլնի սպանութեան պատճառած ընդհանուր զայրոյթը և Գէնճիզի թագաւորին մահուան ամն տեղ յարուցած ցաւակցութիւնները կը յիշէ։ Բայց իր ատենաբանութեան ամենէն կարևոր կէտը Մէքսիկայի խնդրոյն կը վերաբերի։ Մէքսիկայի մէջ, կրսէ, ազգային կառավարութիւնը կամրապնդի, և գաղղիական արշաւանքն իր փափաքանքն կը մնանոյ։ Երբարև՝ այս խօսքերը քննութիւն չեն վերցներ և շատ տարակուսանաց են թակայ են։ բայց կայսրը կը յարէ թէ գաղղիական զօրաց վերադարձին պայմանաժամը որոշելու համար Մաքսիմիլիանոս կայսեր հետ խորհրդակցելու եռեւեռ է։ Այս տարամ յայտարարութեանց, և եթէ ներելի է ըսել, հաստատակ տեղեաց տուած իմաստէն կրնայ մտածուիլ որ Դաղղեոյ կառավարութիւնը Մէքսիկայի կայսեր հետ կը բանակցի, և երբ այս վերջինն իր աթոռն ամրապնդ տեսնէ, Դաղղեա ալ իր զօրքը եւ պիտի բերէ։ վասն զի չկարծուիր որ իրաց այս վիճակին մէջ Մաքսիմիլիանոս կայսրն ինք իր բաղդին ձգուի։ Բայց Նաբոլէոն կայսրն Մէքսիկայի հասարակաց կարծիքն ապահովելու համար հարկաւ այսպիսի յայտարարութիւն մը պիտի ըներ, և այս մասնաւ մեկնելու է նաև իր յաջորդ խօսքերը, որոց մէջ Մէքսիկայի «մեծ հասարակապետութեան» բարգաւաճանացը համար իր իղձերը կը յայտնէ, և պատերազմին վերջանալուն վրայ ալ իր ուրախութիւնը ցոյց տալով կը յուսայ թէ «գաղղիական բանակին Մէքսիկայի մէջ ներկայութեան պատճառած յուզմունքը պիտի մեղմանայ իր կառավարութեան ըրած անկեղծ յայտարարութիւնց առջև։»

Ասկէց կրնայ հասկցուիլ որ Նաբոլէոն կայսեր ճառին տակաւ կողմը Մէքսիկայի վերաբերեալ մասն է, որուն վրայ իրը ըրած յայտարարութիւնները չեն կրնար ընթերցողին միտքը լիովին ապահովել։ Իսկ Դաղղեոյ ներքին կացութեան գալով, կայսրը ծանոյց թէ երկրին հանդարտութիւնն իրեն ներեց որ այցելութիւն մ'ընէ Ալժիրի, ուր իր ներկայութիւնը տարբեր շահերն ու ցեղերն իրարու մօտեցընելու ծառայեց։ Հուսկ ուրեմն եղեւմտից, երկրագործութեան և վաճառականութեան գոհացուցիչ վիճակին վրայ խօսելով ծովային և ցամաքային պատերազմական ծախսաց նուազման համար ձեռք առնուած միջոցներուն վրայ ալ տեղեկութիւններ ըրած է։

Դաղղեոյ գանձային վիճակին վրայ եղեւմտից պաշտօնեայ Գ. Ֆուլոի կայսեր մատուցած տեղեկագրին նկատմամբ ասկէց յառաջ քանի մը տեղեկութիւններ առուած էինք։ Տեղեկագիրը եղեւմտից բուն հաշուեցուցակին (պիւտժէ) մէկ համառօտութիւնը կրնայ համարուիլ։ իսկ հաշուեցոյցի առաջարկութիւնը նախ պետութեան խորհրդոյն կը հաղորդուի, ուր՝ քննութեան առնուելէ ետեւ Օրէնսդրական ժողովոյն հաւանութեանը կը ներկայանայ։ Այս տարուան Գ. Ֆուլոի տեղեկագրին կարևորագոյն կէտերն են՝ խոստացեալ խնայութիւններն ու ազգային պարտուց դիմաւորին վերահաստատութիւնը։ Դաղղեական լրագիրները կ'ապասեն որ եղեւմտից հաշուեցոյցն Օրէնսդրական ժողովոյ ներկայացած ատեն այս նիւթիս վրայ խօսին, բայց Թայմզ իր քննադատութիւնները չի յապաղեր, և այս առթիւ յիշեալ անդրադարձի Թերթն եղեւմտական կարևոր ըսկզբունքներ կարտայայտէ, որք լուրջ ուշադրութեան արժանի են։ «Եթէ Անգլեոյ պատմութիւնը, կրսէ Թայմզ, ամենէն ուրիշ բան մ'ալ չապացուցանէ, սքանչելի առաջնորդ մ'է երբեմական բարգաւաճութեան միակ ապահով շաւղին մէջ, վասն զի անժխտելի կերպով կը հաստատէ թէ ելից և մուտից մէջ հաւասարակշռութիւն պահելու միակ միջոցը՝ տուրքը վճարող ազգին ներկայացուցիչ ժողովրդական ժողովն է։» Երբարև պատմական ապացոյցները կը հաստատեն թէ՝ խնայող վիճակ մը միայն բաւական չէ կառավարութեան եղբւմտաքը գոհացուցիչ վիճակի մէջ պահելու, ըստ որում շատմը կրնայ իրեն յաջողիլ և իր ըրած խնայութիւնները վատնել, ինչպէս որ օրինակներն ամեն օր կը տեսնուին։ Ուստի Թայմզ եղբւմտից յաջողութեան առաջին պայմանը կը համարի երեսփոխանական ժողովը, և երկրորդ՝ անպարփակ հրատարակութիւն մը, այնպէս որ իւրաքանչիւր ոք մէկ նայուածքով կարենայ հասկնալ թէ կառավարութեան գործերն ինչ վիճակի մէջեն, և եղեւմտից մոտ վրայ ալ յատակ գաղափար մը ունենայ։ Կառավարութեանց ամենէն վատանգաւոր եղած բանն եղեւմտական դժուարութիւններն են, որք ամեն տեղէ աւելի Դաղղեոյ մէջ իրարու եռեւեռ կը կառավարութեանց կոչնանման պատճառ եղան։ ուստի Նաբոլէոն կայսրն իր բոլոր ուշադրութիւնն այս նիւթիս վրայ դարձուցած է, և ասոր համար օր քան օր խաղաղասէր քաղաքականութեան մը կը հետեւուի։ Բայց Թայմզ կրսէ թէ «Դաղղեոյ մէջ ուրիշ իշխանութիւն մը չկայ՝ բայց'ի կայսրէն՝ որ կարենայ գկայսրը պարտաւորել։ և կայսեր ըրած խնայութիւնները կը նմանցընէ այն մարդուն դիտաւորութեանը որ ամեն տարի իր անուանին օրը միտքը կը դնէ իր ունեցած մէկ վատ սովորութենէն հրաժարիլը գիտաւորութիւն մը որ շատ անգամ անդրդնդարելի կը մնայ։ Երբ թեպետ Պ. Ֆուլոի խոստացած խնայութիւնները 1.200.000 Լ. Ս.ի կը հասնին, բայց այս խնայութիւնները ցնորք մը կը սեպէ Թայմզ, քանի որ Օրէնսդրական ժողովն իշխանութիւն չունի ազգային ծախքը անօրինելու։ վասն զի, կրսէ, խնայութիւնները պաշտօնէից տեղեկագրերովը չեն գոյանար, այլ եղեւմտական ժողովոյ որոշումներովը։

Եւսորիոյ տէրութիւնն ալ իր 1866ի եղեւմտից հաշուեցոյցը (պիւտժէ) հրատարակեց։ բայց որովհետեւ այս տարի Սահմանադրութեան դադարմանը պատճառաւ եղեւմտական ժողովալ չկայ, ուստի Ֆ. Յովսէփ կայսրն, իբրեւ միակ օրէնսդիր, ինքը կը հրատարակէ եղեւմտից օրէնքը։ Այս եղանակաւ վերացած գանձուց պաշտօնէին տեղեկագիրը 1866 տարուան համար 531,273.881 ֆիորին եկք և 491.139.735 ֆիորին մուտք կը հաշուէ, հետեւաբար 40.139.140 ֆիորին բաց կը մնայ։ զոր խնայութիւններով և նոր փոխառութիւններով գոյել հարկ պիտի ըլլայ։

Ս. Եկ. Ֆ. Յովսէփ կայսրը Ս. Եղեռնակոյ խաղաղիներն ալ իր հաշտարար քաղաքականութեան մասնակից ընելու դիտաւորութիւն կը ցուցնէ։ Բազմաթիւ խաղաղիներ 1859ին Ս. Եղեռնիկէն օտար տեղեր գաղթելով Եւսորիոյ կառավարութիւնն այս անտեղութեան առաջքն առնելու համար դաղթելոց ինչքը յարքունիս գրաւել որոշեր էր։ Բայց այս անգամ Ս. Եղեռնակոյ համար նեղութիւն շնորհելով հրաման կուտայ որ դաղթելոց ինչքը եւ արտին և անոնց դէմ դատաստանական խստութիւններ չընեցուին, սակայն յիշեալ դաղթականները տակաւին իրրև Եւսորիոյ քաղաքացի ըլլալու իրաւունքէն զուրկ օտարներ պիտի համարուին, թէ և արդէն Խաղաղիք ալ մեծ փափաք մը չունին Եւսորիոյ քաղաքացիութեան իրաւունք ընդունելու։

Սպանիոյ յեղափոխութեան վրայ առնուազն լսելիներն ապատամբաց նպատակ չեն։ Կառավարութեան զօրքերը Բրիմ զօրապետին խուսմերը ցրուեր են և ինքն ալ Թոլեդոյի լեռները թողով Թորթուկալ սահմաններն անցնելու վրայ է եղեր, բայց չյուսացուիր որ կարենայ յաջողութեամբ ինք զինքն ազատել։ Այսու ամենայնիւ պէտք է յիշել որ այս լուրերը կառավարութեան ձեռքով տարածուած են, և կրնայ ըլլալ որ ապատամբութիւնը տակաւին յաջողելու գրաւուր միջոցներ ունենայ, վասն զի շատ գաւառներու և մինչև իսկ Մադրիտի մէջ բազմաթիւ կուսակիցներ ունի։ Երեսփոխանական ընտրութեանց միջոցին, Սպանիացւոց յառաջդիմական բուռած մասն ամենին ընտրութեանց մասնակից չեղաւ, ուստի իր նպատակը յեղափոխութիւն մը հանել էր։ այս նկատմամբ կը կարծուի որ նոյն իսկ Բրիմ զօրապետին պարտութիւնն ու փախուստն ալ՝ եթէ ատուգուի՝ չկրնար բոլորովին արժգոհութեան արմատ խլել։ Բրիմ յայտարարութիւն մը հրատարակեր է, որուն մէջ կը ծանուցանէ թէ «յեղափոխութենէն զատ ուրիշ միջոց մնացած չըլլալով ազգին, բազմաթիւ զօրաց և զինեալ դեղացւոց գլուխ կանգներ է ապատութեան և հայրենեաց համար մարտնչելու։ այնպիսի կառավարութեան մը դէմ՝ որ յարաբուստ զմեզ կանպատուէ և 'ի ներքուստ կը կործանէ, որ զմեզ օտար ազգաց խաղալիկ ըրած և մահկանութեան եղերքը հասցուցած է։» Նշանակութեան արժանի է որ այս յայտարարութեան մէջ բնաւ թագուհւոյն անունը յիշուած չէ։

Գերմանիոյ գործերը նոր գարձուածք մ'առնուլ կ'սկսին։ Եթէ անգլեական լրագրաց ըսածն սուտ է, Բրուսիոյ թագաժառանգ իշխանը Պ. ոը Պիզմարքի քաղաքականութիւնը խրսուիս կը գտատապարտ, և թագաւորական ընտանեաց վատնդաւոր կը համարի զայն։ վասն զի Պ. Պիզմարքը պատճառ կը լայ որ Բրուսիոյ ժողովուրդն իր սէրը կը վերցնէ արքունական դերգաստանին վրայէն։ Բանի տարիէ 'ի վեր Պ. ոը Պիզմարքի թելադրութեամբ թագաւորն ինքը կօրինադրէր երբեմնից հաշուեցոյցը՝ առանց խորհրդարանին հաճութիւնն առնելու։ ուստի կը կարծուի որ այս տարի խորհրդարանը սաստիկ ընդդիմութիւն պիտի ցոյց տայ այս ապօրինաւոր գրութեան։ Իսկ գքսութեանց խնդրոյն գալով, Ռուսիոյ կառավարութիւնն խնայ աբեր է Գիէրլինի տրքունեաց թէ երբէք չկրնար հաւանիլ որ Բրուսիա զանազան իր երկրին հետ միացնէ։ Երբայիոյ կառավարութիւն ալ ամեն ջանք 'ի գործ կը դնէ որ գքսութեանց խնդիրը երկրին ժողովրդոյը ձեռամբ լուծուի։ և եթէ այս վիճակը էյաջողի, կրսուի թէ Եւսորիա 1851ին Լոնդրայի դաշնադրութիւնն սասրադրող տէրութեանց պիտի գիմի։

Իտալիոյ պաշտօնէից կացութիւնը տակաւին ապահոված չէ, և կը կարծուի թէ իրենց պաշտօնը երկար չպիտի տեւէ։ Խորհրդարանին մէջ ձախակողմեան ու միջակ մասերը միացած կելեին ներկայ պաշտօնէից դէմ, որք երեսփոխանաց փոքր մաս մը միայն իրենց պաշտպան ունին։ Ձախակողմեան եւ ելեալ երեսփոխաններէն մէկը. Պ. Մորտինի, իր Բարէրմոյի ընտրողաց գրած մէկ նամակին մէջ եղեւմտից բարեկարգութեան համար իր ունեցած իղձերն յայտնելով, միանգամայն խստութիւն

նի նաւարանին Ը. Թարգման մեծապատիւ Թորոս Գրիգորակ պէյին բաղմամեայ հաւատարիմ ծառայութիւնը փարձարելու համար չորրորդ կարգի Մեճիտիէ պատուանշան շնորհեց։

Ր. ԴՈՒԻՒՈՆ

ՕԳՈՍՏ · 25Ի ՀԻՍԻԶԵԼՈՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ.

Քանանեւօթներորդ ցուցակ ստորագրութեանց

Նախընթաց ցուցակներուն գումարը զուարչ 4,457,384

Վսեմ. Հալիլ փաշա պաշտօնեայ ծով. գործոց եւ վերատեսուչ Թնդանօ.	30000
Իզզի էֆ. համարակ. Էլգաֆ պաշա.	1000
Հագգի պէյ մէքթուպճի » »	900
Ռիւշտի պէյ օգն. մէքթուպճի արտաքին գործոց պաշտ.	750
Սալիմ էֆ. գլուխ մէքթուպճիի գիւանին նոյն պաշտ. Հիւսնի պէյ, Ա.Հմէտ ձեմալէտտին պէյ պաշտօնատարք	500ական 1500
Սապիթ պէյ, Ա.Հմէտ Սիրէյա պէյ, Վէհպի էֆ.	200ական,
Ֆէհտա էֆ. Նաղիմ պէյ	150ական,
Ա.Հմէտ Միհրաթ պէյ, Հիքմէթ պէյ, Այի պէյ, Խամպիլ պէյ, Վէհպի պէյ, Մէհմէտ Ալի պէյ, Շեվքէթ պէյ, Օսման պէյ, Ասիմ պէյ, Զիա պէյ, Գէնայիւտտին պէյ, Ամիճ պէյ	100ական
Մէհմէտ պէյ Բաուճ պէյ, Խամպիլ Ազմի պէյ, Սաատէտտին պէյ, Շերէֆէտտին պէյ, Մուրատ պէյ, Սէյիտ պէյ, Էսատ պէյ, Խուրշիտ էֆ. Էահէմ էֆ.	50ական.
Էմին պէյ	40 2640
Էմին էֆ. անօր. հաւաքմանց գիւանի էլգաֆի պաշտ. Խամպիլ էֆ. անօր. Մահլիւլի գիւանին	500ական 1000
Իզզէթ էֆ. անօր. եկամտից գիւանին. Բիքամ էֆ. Բուզնամէճի	500ական 1000
Մուսա աղա տեսուչ ջրոց մայրաքաղաքիս, Ա.Հմէտ պէյ բժշկապետ հիւանդանոցին Եէնի Պահճէի	500ական.
Խամպիլ պէյ Բ. բժիշկ	300.
Ապիւլ-Հալիմ էֆ. գլխ. տուփարակալ Էլգաֆի պաշտ	250 1550
Իզզէթ էֆ. Շեւքրի պէյ, Բիքամ էֆ. Պէսիմ պէյ, Թահիէտտին պէյ, Ճէլալէտտին էֆ. Հասան էֆ. պաշտօնատարք նոյն պաշտ. Սալիհ էֆ. անօր. հիւանդանոցին Եէնի Պահճէի, Հասան աղա տեսուչ Համիտիէի մեր. հոցին	250ական Բէրթէվ էֆ. Ադիզ էֆ. պաշտ. Էլգաֆի. Ցոքմոր Ռափայէլեան էֆ. բժիշկ հիւանդանոցին Եէնի Պահճէի, Ա.Հմէտ պէյ պաշտ. Էլգաֆի	150ական 2400
Սալիհ էֆ. Բէմզի էֆ. Օսման-Սէյրէթ էֆ. Թահիր էֆ. Սիւլէյման էֆ. Ադմի էֆ. Խայրէտտին էֆ. Մուսթաֆա էֆ. Թէվֆիզ էֆ. Սալիմ էֆ. պաշտ. Էլգաֆի. Տէրվիշ էֆ. Բ. անօր. հիւանդա. Եէնի Պահճէի. Բայիք էֆ. բժիշկ. Հիւսնի էֆ. քարտ. Հալիլ էֆ. վիրաբոյժ. Թանաշ էֆ. գեղագործ նոյն հիւանդ. Մուսթաֆա էֆ. Արիֆ աղա. Իսրահիմ աղա անօրէն Իմարէթի	100 ական,
Ճէլալէտտին էֆ. պաշտ. Էլգ. 80, Խուրշիտ էֆ. տեսուչ Իմարէթի, Իսրահիմ աղա	60ական. 2000
Հաֆըզ Ալի էֆ. Հալիլ էֆ. Այի էֆ. պաշտ. Էլգ. Ապիւլ Քէրիմ էֆ. քարտ. Բիզա էֆ. վիրաբոյժ. Իսրահիմ էֆ. գեղագործ Եէնի Պահճ. հիւանդ. Հասան էֆ. Նայիլի էֆ. Մուսթաֆա էֆ. Խուրշիտ էֆ. Օսման էֆ. անօր. խմբէթի. Հոճա Մուսթաֆա փաշա մզկիթին շէյխը. Սալիհ պէյ պաշտ. հիւանդ. Եէնի պահճ. 50 ական. եւ 37 պաշտ. հիւանդ. Իմարէթի եւ Մըզկիթաց	370. 1229
Խաւալոյ վսեմ. գեսպանին պաշտպանութեամբ Նաւումի Թատրոնին մէջ Ի նպաստ հրկիզելոց տրուած ներկայացման արդիւնքը	8416
Գաղղիական Բարձր լրագրին բացած ստորագր. արդիւնքը	430
	Համագումար 4,511,999

14 դեկտ. 1863 — Գանձապահ Յանձնաժողովոյ Ս. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Եգիպտոսի ազգային գործոց քննութեան տեղեկագրին մնացորդը

(Շարունակութիւն եւ վերջ*)

Ըստ այս գործոյն մէջ ալ երկու պակասութիւն կը գտնեմ. նախ՝ հանգուցելոյն մահուանէն անմիջապէս յետոյ կտակին երեւան չելլելը, որով բնաւ կնքուելու հարկ չէր մնար եւ հետեւապէս այդ նոգեալն խնդիրը չէր ծագեր. երկրորդ՝ թագաւորական խորհրդոյն 'ի սկզբանէ դուռած արժանահաւատութեանց վրայ հիմնեալ.

Ընդհանրապէս յանձնաժողովոյ անդամոց խնդիրը, եւ առանց պաշտօնական կարեւորութիւնմ'ընծայելու իրենց տեղեկագրին, կը հրատարակենք զայն իբրեւ պարզ տեղեկութիւն մ' Ը.մաշու վանուց ներկայ վիճակին եւ յանձնաժողովոյն կատարած գործոցը թեանց վրայ, եւ այս կատմամբ մեր ընելիք դիտողութիւններն ալ մեր յաջորդ թերթն կը թողունք.

. . . խմբագիր Տասիս պատուական լրագրոյ.

Ձեր լրագրոյն 711 եւ 712 թիւերով հրատարակուած Նիկոմիդիոյ Երեսփոխանական ժողովոյն կազմութեան վերաբերեալ նամակին մէջ՝ Ը.մաշու վանքին ելից եւ մտից եւ կալուածոց ալայլն հաշիւը եւ հոգերոյս Ս. Ը.ուաջնորդին գոյից ցուցակը շինելու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ ըստ ատեն, մոռցուեր էր յիշել, թէ այն յանձնաժողովը ամենապատիւ Ս. Գասպրիարք Հօր հրամանաւը հաստատուեցաւ.

Ձենք երկբայիր որ այդ մոռացումը բարեմտաբար ձեզի տեղիք տուած ըլլայ դիտելու՝ որ այս յանձնաժողովոյ կազմութեամբը Նիկոմիդիոյ Ընդհ. ժողովը իւր իրաւասութեան սահմանէն դուրս ելած է, ինչպէս որ 712 թիւ լրագրոյդ խորհրդածութեանց մէջ կը յայտնէինք.

Այդ ակամայ սխալմունքն ուղղելու պատրաստութեան մէջ էինք, յանկարծ Ս. արքայը Հաւատիս լրագրոյն 248 թիւը ձեռքերնիս անցաւ, որով Նիկոմիդիոյ Ընդհ. ժողովոյ յարգի երեսփոխան մը պատասխան կուտար ձեր դիտողութեանը, խմբագրելով որ նոյն յանձնաժողովոյ կազմութեանը ձեռնամուխ եղած է Ընդհ. ժողովը Ս. Գասպրիարքին առ փոխառաջնորդ Երեմ վարդապետ, եւ առ Թաղ. խորհուրդ Նիկոմիդիոյ գրաւոր կրկնակի հրամանաց համեմատ. Յարգի երեսփոխանին միտքը շիտակ, բայց գրիչը քիչ մը ծանր կերպարանք առած ըլլալը եւ մեղ զգալի ըլլալով, արդարեւ ցաւեցանք նոյն ոճով պատասխանելուն, որոյ փոխարէն կրնար ուղղակի Ձեզի գրելով ճշդիւեալ Ընդհ. ժողովոյ իրաւասութեան ազբիւրն ուրկից ըլլալը.

Երեսփոխանին կրկնելով պատասխանը՝ անտարակոյս Ձեզի ալ նմանօրինակ պատասխան տալու դիտիս մ'ընկալեալ դուշակած ատեն, չէինք կրծեր որ իրենց դիրքը բուն իսկ իր եութեան պայմանէն ելլելով, մինչեւ անտարմանի հասներ, որով պարտաւորէիք մինչեւ անդամ յանձնաժողովոյ անդամոց 'ի՛նչ ուտել խմելը եւ կամ ինչպէս նստիլը հրատարակել, եւ ուրիշ տասը նման Ձեզի հաղորդուած մտոտիպատուութիւններով նոյա պատիւ արատել. Ընդ իրրեւ անդամք նոյն յանձնաժողովոյ կը փութամք ներկայիս ոչ միայն Ս. Գասպրիարքին պաշտօնական հրամանին մէկ պատճէնը, այլ եւ յանձնաժողովոյս պատրաստած տեղեկագիրը հանձնաւորելով հրատարակել բոլոր հայ հասարակութեան առջեւ, որով յայտնի ըլլայ թէ ի՛նչ իրաւամբ Ընդհ. ժողովը յանձնաժողով մը կազմեր է, եւ ի՛նչպէս գործի ձեռնամուխ եղեր է նա, եւ վանքին մէջ ի՛նչ տեսեր եւ լսեր է. եւ որով կիմացուի նաեւ՝ թէ Ձեր լրագրոյն հաղորդուած այն մանրամասնագիր տեղեկութիւնները յորմէ՞ եղած են եւ ո՞րպիսի ճանաչաւոր անտիրամ եւ խակ խելքի ծընունդ։ Եւ թէ ի՛նչ ոգւով է Ը.մաշու վանքին նորածիլ միաբանութիւնն ամենց այն նորամուտ գաղափարը, որով առաջնորդութիւնը բաժնել կուզեն վանահայրութենէն։ Մեք եւս կը փափաքինք ասոր, բայց իրարու ներհակ գաղափարով։ Դանդի անոնք կուզեն վանահայրութիւնը զատել ընդդեմ նախնի սովորութեան վանուց եւ վիճակաց, որուն Առաջնորդներն եղած են նոյն վանաց Հիմնադիրներն ու վանահայրներն 'ի սկզբանէ մինչեւ յարդ, եւ որովհետեւ Մարգարէան Սրբազանին մահուամբը յուսահատեալ է Միաբանութիւնը որ առաջնորդական ծանր եւ փափուկ պաշտօնը իրենց մէջէն մէկուն տրուիլը մինն յանկարելեաց է, եւ հետեւապէս գուշակելով որ այդ պաշտօնը ուրիշ որ եւ իցէ արժանաւորագունի մը պիտի յանձնուի, սկսան վանահօր ընտրութեան խորհուրդն երկնել, որպէս զի վանական տիրապետութիւնը իրենց մէջ ամփոփի. Այս ընտրուած վանահայր Ը.մ. վարդապետը նոյն պաշտօնը կը վարէր, վասն որոյ հարկ մը չկար ընտրութիւնը նորոգել. բայց թէ ինչո՞ւ այսպիսի ձեռնարկութեան մը ամատարեցին, դարձեալ տեղեկագիրը պիտի յայտնէ պատճառը. ուստի առայժմ ուրիշ խօսք չընելով ասոր վրայ, մի միայն սա կըսենք որ ժամանակը պիտի ստուգէ թէ այս անօրէնութիւնը երկու կողմանէ ալ յանամայիկ բռնադատեալ եղած է՝ թէ՛ ընտրողաց եւ թէ՛ ընտրելոյն կողմանէ. քանզի Ը.մ. վանահայրը՝ ոչափ որ Ազգին վստահութեանն արժանաւոր անձ մ'է, նոյնչափ ալ միարանութեան ոմանց առջեւ չկրնար ելլալ պատճառ է։

Հաւատիկ վերոյիշեալ Պատրիարքական հրամանագրին օրինակը։

Մեծապատիւ Անանիա.

Պատուական թաղական խորհրդոյդ օգոստ. 28ին գրած գուժագիր գրութենէն, ինչպէս նաեւ անկէ առաջ եկած հեռագրէն Դեր. Տ. Սահակիանոս Ը.ր. եպիսկոպոս վիճակիդ բարեխնամ առաջնորդին յանկարծահաս մահուան լուրը առնելով, անհնարին օսգ եւ վիշտ ազդեցին զմեզ. Մեծ կորուստ բրաւ Ազգը եւ վիճակդ՝ այնպիսի հեգաշոգի, ընտիր եւ արքակրօն հովուէ մը զրկուելով՝ որ իր հոգին եւ սիրտը գրած՝ անոր բարօրութեան զբաղելու ատեն գոհ ինկաւ անագորոյն հիւանդութեան մը, որ ապրելն մահառիթ հարուածներ տուած էր Ազգին։ Նախախնամութեան անօրէնութիւններն անքննելի են եւ մեզ կը մնայ միայն համբերել եւ հպատակիլ անոր վճիռներուն։

Ազգային Ս. արքունիքը մեզի հետ յաւակցելով այս ապերասալի դէպքին վրայ, Ձեր առաջարկութիւնը նկատողութեան առաւ։ Եւ ըստ որում հարկ է կանխաւ թէ՝ Ը.մաշու վանուց մանրամասն հաշիւները քննել եւ անոր կալուածոց վիճակը եւ ամէն գոյքը 'ի գիր առնել եւ թէ՝ հոգերոյս Սրբազանին ընչից գոյքը շինել եւ վերջապէս վանական հասարակութեան վիճակագրական բոլոր բովանդակ տեղեկութիւնները յայտագրել, Արօն. եւ Թաղ. ժողովոյ որոշմամբ՝ արժան. դատուեցաւ յանձնաժողով մը կազմել, եւ այս գործոյ անօրէնութիւնը անոր յանձնել։ Եւ ըստ որում վճռիկդ Թաղ. խորհուրդները օրինաւորապէս կազմուած են եւ արդէն ժողովրդեան հաւանութեամբը պաշտօնական հաստատեալ գիրք մ'ունին, ազգային Ս. արքունիքը յարմար դատեց որ Նիկոմիդիոյ, Բատափազարի, Զարիզակի, Օփանճիի եւ ուրիշ նշանաւոր գիւղերու Թաղ. խորհուրդներն՝ իւրաքանչիւրին կարեւորութեան համաձայն երկու կամ երեք հոգի պատգամաւոր կարգելն, նոյնպէս քանի մը միաբան վարդապետներ, եւ յիշեալ յանձնաժողովը կազմեն, Ը.մաշու վանուց փոխառաջնորդ Գեր. Տ. Երեմիա վարդապետին նախագահութեամբը, որ մինչեւ նոր տնօրէնութիւն Առաջնորդութեան փոխանորդութեան պաշտօնը պիտի վարէ։

Այս յանձնաժողովին պաշտօնն է՝ Ը. Ը.մաշու վանուց ներքին եւ արտաքին վիճակը մանրամասն քննել։

Բ. Ս. անքին բոլոր հին եւ նոր հաշիւները տնօրինել եւ կարգադրել.

Գ. Ս. անքին բոլոր կալուածոց եւ անխափար որ եւ իցէ գոյից գոյացակը շինել.

Դ. Հոգերոյս Սրբազանին բոլոր ինչքը 'ի գիր առնել.

Ե. Այս գործոյս ընդհանուր տեղեկագիրը եւ վիճակագրական ցուցակներէն մէկ մէկ օրինակ ազգային Ս. արքութեան յուղարկել անմիջապէս։

Եհա՛ այս մնաց նամակ մը գրուեցաւ նաեւ Գեր. Տ. Երեմ վարդապետին, որպէս զի յանձնաժողովը կազմելու համար պէտք եղած տնօրէնութիւններն 'ի գործ դնէ.

Ողջ լերուք.

31 օգոստ. 1863 (Կնք.) Պատրիարք

Ի Պատրիարքարանի Կ. Պոլսոյ Պողոս

Հայոց Կ. Պոլիս Արքեպիսկոպոս

Իսկ վանական յանձնաժողովոյս տեղեկագրին պարունակութիւնն ալ հետեւեալն է։

Տարւոյս սեպտ. 30ին վիճակիս երեսփոխական Ընդհ. ժողովոյն Ը. գումարման Գ. նստի մէջ, Առաջնորդական փոխանորդ Գեր. Տ. Երեմ վարդապետը, Մեծապատիւ Տ. Պողոս Ս. Պատրիարք Հօր օգոստ. 31 թուով մեկ նամակը ներկայացուց, որով կը հրամայէր Նիկոմիդիոյ եւ շրջակայ գիւղերու խորհրդոց անդամներն յանձնաժողով մը կազմել եւ Ը.մաշու Ս. վանուց քոլոր ստացուածոց եւ եկեղեցական անօթոց ցուցակը մանրամասնաբար գրի առնելով՝ իւր Սրբութեան ղրկել. Փոխառաջնորդ հայրը Պատրիարքական այս հրամանը քանի մ'օր ուշացուցեալ խոհեմութիւն սեպած էր, վասն զի երեսփոխական Ընդհ. ժողովոյ գումարման օրը մօտեցած կը տեսնէր եւ այս խնդիրն ալ նոյն ժողովոյն ներկայացմանն ու գիտութեանը կարեւոր համարած էր։ Այս առթիւ ներկայացոյց նաեւ իւր հիներ յօդուածով առաջարկութեանց դրութիւնը. որ գարձեալ վանական պիտոյից կը վերաբերէր։

Պատուական Ընդհ. ժողովը՝ Ը. մենապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր հրամանին գործադրութիւնը 16 անգամներէ բաղկացեալ յանձնաժողովոյս ապով, որոշեց որ հոկտ. ամսոյ 15րդ օրը Ը.մաշ երթալով գործի սկսուի, եւ փոխանորդ Հօր առաջարկութեանց լուծումն ալ՝ Ս. Ս. անայ հաշիւներուն քննութեամբը, յանձնաժողովոյս ներկայացնելիք տեղեկագրոյն համեմատ գարձեալ Ընդհ. ժողովով որը։ Ընդ՝ յանձնաժողովս, վերնամն հրաւիրեալ նամակաւ փոխանորդ Հօր, որոշեալ օրը Ը.մաշ երթալով, թէպէտ իւր անդամոց բովանդակութիւնը չունենայաւ։ (քանզի ամենը մինչեւ 24 ժամ տեղի գալու էին) բայց գանուածներն բաւական համարելով գործի ձեռնամուխ եղաւ, եւ թէ հանդուցեալ Ս. Ը.ուաջնորդին գոյից, եւ թէ վանական կալուածոց, ստացուածոց եւ արծաթեղենաց եւ գոհարեղենաց, եւ այլ ամէն զարդուց եւ զգեստուց եւ մատենից ցուցակը մանրամասն գիտողութեամբ աչքէ անցուցեալով երկու ամսներու մէջ արձանագրեց, որոց մին վանքը թողով, միւսը Ընդհ. ժողովոյ կը ներկայացուի։ Նմանապէս Ս. Ս. անայ ելից եւ մտից հաշիւներն ալ քննելով, ցաւ է մեզ ըսելը, որ պատրաստ գրամ չգտնուեցաւ, եւ ոչ ապոր վերաբերեալ արձանագրութիւն ամսամներուս մէջ, ինչպէս որ յուսալի էր այդպիսի գերահռչակեալ վանքի մը մնուկէն, բայց 'ի այն տան հազար զուրուշի փոքր գումարէն, որ նուսահոգի Սրբազանին մնուկէն ելաւ, ոչ ոքն որ վանքին հաշուեցուցակին մէջ անցած է, ըստ որում միաբանութեան ծերագոյն անդամները վկայեցին որ հոգելոյս Գրիգոր Եպիսկոպոս Ը.ուաջնորդի օրէն 'ի վեր, վանական եւ առաջնորդական արդիւնքներն մէկ մասը եղած են։ Այս բոլոր հաշիւներն՝ ինչպէս որ կը տեսնուի նոյն ամսամին մէջ մի առ մի նշանակուած է, որքան կարելի եղաւ հեռագրութեամբ քննել եւ կարգադրեցաւ թղթերէ 'ի լոյս հանել, որպէս հետեւ կրկին յաւաք կը տեսնենք որ վերջին քանի մը տարուան հաշիւները օրինաւոր արձանագրեալ չէր, մանաւանդ Էլէքսանեան Գէորգ վարդապետի ամսամատակալ—դանձապետութեան ատենէն 'ի վեր, որուն հաշիւները թէպէտ տուամարի մէջ անցած, բայց վաւերացած չէր տարարդութեամբ եւ հրով Ս. Ը.ուաջնորդին՝ ինչպէս որ սովորութիւն եղած է. Մենք չկրցինք իմանալ թէ ինչո՞ւ այս վերջին բաղմագումար ելից եւ մտից հաշիւները վաւերեալ չեն, քանզի վարդապետները ասենք չենք գիտեր, մենք տեղեկութիւն չունինք։ ընսէն զատ ուրիշ պատասխան չունեին թէ՝ այս հաշուոյն եւ թէ՝ ուրիշ դարձերու վրայ եղած մեր հարցմանցը. Այս հաշիւներուն մէջ ամենց մանաւորաց արուած ստակներուն պէս որ հարիւր հազար դահեկանի կը մնայ, վանքին մէջ բացուած նոր արպարանին ալ ստակ անցած տեսնելով, յանձնաժողովս դպն սուս դալ իրաւունք համարեց, բայց սոպարանի հաշուեկիրը Աշրդեան Խաչէն վարդապետը Գոլիա չինելուն, անոր գալստեանը մնաց։ Եւ երբ ուրիշ օրէն եւս եկաւ, խնդրուեցաւ որ ամսամը բերէ, որպէս զի Ս. Ը.ուաջնորդին սոպարանի համար առուած ստակները առա՛ծ են, եւ կամ անոր փոխարէն ստակ մը առուած են նէ; մը նացեալ գումարը սուս դալի եւ հաշիւներուն կարգն անցնի։

Տ. Խաչէն վարդապետը պատասխանեց թէ՝ նախ որոշելու է թէ սոպարանը վանքի՛ նէ, չէնէ միաբանութեան եւ սոպա հաշիւ հարցնելու է. եւ ասանկ հաշիւ մը այսպէս անորինաւորապէս կազմուած յանձնաժողով մը անկարող է պահանջել, այլ եկեղեցական Ս. Պատրիարքարանի հրամանագրին ներքոյ։ Ասոր վրայ ինքն ալ՝ Ս. Գասպրիարքարանի հրամանագրին ներքոյ ինչ ասելիք ունիս՝ ասա՝ ասաց

չուրեան Ս. առաքելական խորհուրդը պարտ կընայ հարցունել, մանաւանդ վանքին ուրիշ բաներուն ալ քննութիւնը դարձեալ նոյն Ս. անեական խորհրդին կը վերաբերի և այն։

Խորէն վարդապետին առջև բերան յանկարծ այսպիսի յարձակողական կերպիւ՝ և եթէ ներելի է ըսել՝ տոգեյուկան կրիւք պատասխանելը վայրկեան մը զարմանաց մէջ ձգելով զյանձնաժողովս, սկսաւ հարցունել մեղմաբար, թէ ի՞նչպէս ապօրինաւոր կը համարի այսպիսի յանձնաժողով մը, որ Մեծնոգատիւ Ս. Պատրիարք Հօր հրամանաւ, և գաւառական երեսփոխանութեան Ընդհ. ժողովէն ընտրուած է, որ և պատասխանատու է կեդրոնական Ս. արքունեան։

Խորէն վարդապետ։ Սրբազան Պատրիարքին հետ ալ տեսնուեցայ ես և այս բաներուն վրայ խօսեցայ։ անիկա ինձի յայտնեց խոստովանաբար որ զղջացած է ատանի հրամանի մը զրկելուն, որովհետև ինքն ալ առանց Ս. անեական խորհրդոյն անկարող է այդպիսի հրամանի մը տալ։ ո՞ւր կը մնայ Ձեր Ընդհ. ժողովը, որ կարենայ վանական գործոց ձեռնամուխ ըլլալ, ուստի մենք պատրաստ ենք ասոր համար բոլորքելու եւայլն։

Ե. Պ. Եթէ Ս. Պատրիարքը խոստովանաբար ըսած է քեզի, ի՞նչպէս կը համարձակիս այդ խոստովանաբար առութիւնը հրապարակաւ երևան հանել, երբ աշխարհական մ'անգամ այդպիսի խոստովանութիւն մը չհամարձակիր հրապարակել։

Գ. Տ. Թ. Գ. Սրբազան Պատրիարքը զղջացած է ըսիր այդ պիսի հրամանի մը զրկելուն, կրնա՞ս այդ խօսքդ գրելով մեզի տալ, քանզի անհաւատալի կը թուի մեզ այնպիսի խոհական Հօր մը բերնէն այդպիսի անխորհուրդ խօսք ելլել, որովհետև ինքը բոլոր խորհրդոց և Ժողովոց Նախագահն է։

Խորէն վարդապետ (տատամսելով) Սրբազան Պատրիարքը յանձնաժողովին կազմութիւնը Ընդհ. ժողովոյն, ձեռամբ ըլլայ գրած չէ իւր նամակին մէջ, այլ Սեբաստիոյ և Շքնակայ գիւղօրէից թաղ. խորհուրդներէն քանի մ'անձինք կանչուի և միաբան վարդապետներով հանդերձ վանքին գոյքերը գրի առնուի ըսած է, ուստի կը կրկնեմ որ քանի որ ես ալ միաբան դասուեր եմ և յանձնաժողովին մէջ չեմ, Պօղոս վարդապետն ալ մէջը չէ, ապօրինաւոր է։ և Ընդհ. ժողովն իր ձեռքն հասութենէն վեր գործեր է այս մասին մէջ, ինչպէս որ Պասիոն խմբագրին հետ ալ տեսնուեցայ նէ՝ ատանի ըսաւ, ըստ որում ինքն ալ վանական խորհրդոյ անդամ է։

Ե. Պ. Սրբազան Պատրիարքը քանի մը վարդապետներ ըսած է իր գլխին մէջ, և ոչ թէ ամէն վարդապետները, մենք ալ պէտք եղած վարդապետներէն մեր ժողովին մէջ առեր ենք։ հիմակ դուն պակաս ըլլալով ապօրինաւորապէս կրնայ եղեր այս ժողովը։

Խորէն վարդապետ (լի բարկութեամբ) Հրամերե՛ս, կրնայ եմ՝։

Յ. Կ. Մ. Ս. արդապե՛տ, այս նիւթին վրայ այս ատիճան կրնաք խօսիլ զքեզ ատութենէ՝ ի ատութիւն կը դահավիժէ։ Ս. Պատրիարքին ըսածը չկրցիր հաստատել, այժմ Մասիսի խմբագրին գացիր գլուխ ջարնել։ Ս. Պատրիարքին նամակը այս վանուց արժանապատիւ վանահօրն եկած է, և նա է որ նոյն նամակը Ընդհ. ժողովոյ ներկայացընելով գործադրութիւնը խնդրեց, և ըստ իս մեծ խոհեմութիւն ըրաւ անոր ձեռամբ անօրինելուն, քանզի ատով թէ՛ շրջակայ, և թէ՛ մօտակայ գիւղօրէից թաղ. խորհրդոյ անդամներէն ալ, և բերանացի հանութեամբ Սիկամիգիա ժողովելով, գիւրութեամբ կընարուէր, ինչպէս որ եղաւ ալ, և յանձնաժողովս անդամներէն շատերն ամէն մէկը իրենց տեղերուն թաղ. խորհրդոյ անդամ են։ Եւ այս անօրէնութիւնը Ս. Պատրիարքը նոյն իսկ Սրբազան Հրամերեմ Հայր աւրբէն խմանալով, վերանին գրութեամբ իւր հաճութիւնը շնորհեր էր։ Բայց կը հարցունեմ քեզի՝ ի՞նչ տարբերութիւն թաղ. խորհուրդներէ կազմել յանձնաժողովը, և կամ Ընդհ. ժողովով անօրինել. միթէ այդ ատաձան բանի տեղ չէ՞ն դներ Ընդհ. ժողովոյ մը անօրէնութիւնը և կազմած Յանձնաժողովը, այն ինչ Ընդհ. ժողովոյ մէջ իրաւ ունկնդիր ներկայ ըլլալով դուն անձամբ, Ս. վանուց վերաբերեալ վանահօր հինգ առաջարկութեանց ընդունելութիւնը կը խնդրեիր դովոյ յանձնուիլը իմացար նէ շնորհակալութիւն կուտայիր։

Գ. Տ. Թ. Գ. Մանաւանդ որ նոյն առաջարկութեանց դրութիւնը քու ձեռքիդ գիրն է, այն օրը Ընդհ. ժողովն ու յանձնաժողովը ընդունելի էր քեզ, և այսօր ապարանի հաշուեն ինչո՞ւ պատճառ կուտայ ապօրինաւոր ճանչել զանոնք։

Խորէն վարդապետ։ Էն գիրը ինձի գրել տուին, ես ալ գրեցի, ես մէջը ստորագրութիւն ունիմ մի, ա՛լ որ ինձի գիր մը գրել տայ կը գրեմ, ասիկայ պիտի փա՞սա բերէք ըրածնիդ բնդունել տալու, ես այն գիրն ալ չեմ ճանչեր։

Յ. Կ. Մ. Որովհետև Ս. Պատրիարքին համար ասեցիր որ գրեալ եմ իւր գրած նամակին համար։ որովհետև գաւառական Ընդհ. ժողովոյ մը ձեռնհասութիւնը կարհամարհես, և որովհետև մինչև այս վայրկեանս քեզմէ զատ՝ որ դեռ երեկուան արեղան ես, և քեզմէ 20—30 տարի յառաջ միաբան դասուող հայր և ո՛չ մէկը այսպիսի ընդդիմութեան տեղիք չտուին, այլ իրաւ ընտանի բարեկամներ մեզի հետ խորհրդակից ըլլալով, յանձնաժողովոյն ուրեն օրէ՝ ի վեր կը բուած աշխատութեանց մասնակից եղան, և դուն միայն ես որ ասոնք ամէնը առչինչ համարել կուզես, մենք ալ ըզքեզ չենք ճանչնար։ դնա՛, հրամէ՛, ուր որ կուզես հոն բողոքէ, բայց գիտցած եղիր որ վանական խորհրդոյն հետ մէկ տեղ, և անոր հաւասար, գաւառական Ընդհ. ժողովը իրաւաւութիւն ունի այս վանքին վրայ, վասն զի այն միայն գիտէ ու կը ճանչէ թէ ի՞նչ բաներ մինչև յայժմ անցած ու գործած է այս վանքին մէջ, և ինչե՛ր պիտի գառնայ, եթէ Ս. անօրէից խորհուրդը ձեռն պէս համբակներու ձեռք թողու վերսին։ Մուշի վա՞նքը գիտցար դուն այս վանքը։

Էյս վճռաբանութեան վերջ սրբուեցաւ յանձնաժողովոյ Նախագահ Տ. Եփրեմ և Տ. Միքայել վարդապետաց խաղաղասիրական միջամտութեամբը, որոց հետ վերսին ապարանի խօսք ըլլալով, հասկրցաւ որ ապարանը խոկագէս վանքին չէ եղեր, այլ ժամանակին իրենք երկուքը և Ծերունի Մեսրոպ վարդապետը և Ալեքսանեան Գէորգ վարդապետը երեքեան հազար զուրուշ ապով դրամագլուխ մը կազմեր են, և մանուկ մը և ուրիշ ապագրական գործիքներ բերել տալով բաժանորդական ընկերութիւն մը հաստատեր են, այն պայմանաւ որ մէկ բաժինը հազար զուրուշ ըլլալով, գոյացած արդիւնքը դրամագլխին չափովն առնեն։ Եւ առած բաժիններն մինչև ցմահ պահանջելու իրաւունք չունենալով։ յետ մահուան այն դրամագլուխը՝ ի հաշիւ Ս. Ս. անայ անցնի։ Բայց վերոյիշեալ Գէորգ վարդապետը այս պայմանը ժխտելով, այս երեք հարիւր ալ առեր տարեր է։

Յանձնաժողովս առանձինն խորհելով այս պարագային վրայ, բարի նը պատակաւ սկզբնաւորեալ ձեռնարկութիւն մը տեսաւ Ս. անքին մէջ արպարան մը ունենալու այս գործը, բայց սակայն այդ բարի նպատակին միջոցն ու պարագաները, առ յապայս բարի հեռանալ չկրնար բերելուն, և շահասիրութեան ոգի մը անշահասիրութեան ուխտեալ միաբանութեան մէջ արձարձելու օրինակ մը ըլալեը նկատելով, պարզապէս վանքին վնասակար քան թէ օգտակար ձեռնարկութիւն մը տեսաւ, քանզի ինչպէս որ յայտնի եղաւ, վանքն ամէն կերպ դիւրութիւնները տպարանի մասակարարելէն զկնի, իր տածպեալ անառակին ալ բաւական դումար մը տուեր է, և որ աւելի մեծն է, իւր հրաշալի պաշտպանին Զարմանան Ս. Աստուածածնի անուամբը գրաշմելով զապարանը՝ լայնագոյն շահու ապարեզ բացեր է միաբանութեան առջև։ Որովհետև այդ Մենաստանեալ անուանն է, որ նոյն տարանէն եկած բոլոր տեսակներն ու մանաւանդ Յոյս անուն ամսագիրը բարեպաշտ ազգայնոց դնել տալու պատճառ եղած է։ Եղբ կը հարցունենք, ապարան մը, որ իր ծախքին գումարը բովանդակապէս վանքին ընդհանուր ծախուց ասմարին մէջ, և արդիւնքն ալ (նոյն վանքին անուամբ և շնորհիւ գոյացեալ) իր սեպհական ասմարին մէջ կը տեսնէ, ազգային ուրիշ ապարանաց պէս վնասու ակնկալութիւն կունենայ, —ո՛չ երբէք։ Էյս խորհեն Ընդհան կրգլանայր ժողովոյս ատ, առանց ինքն ալ գրամատան բաժանորդ ըլլալու, բայց իրրև գլխաւոր խմբագիր Յոյս ամսագրոյ, կերևի թէ այս ակնկայտնի և յուսալի վասատակին զովոյ գարձած է, և այս շահու Յոյսն էր անշուշտ որ իր չափէն աւելի խօսքի մէջ նեռաւելուն պատճառ եղաւ։ Բան մեղ այս կերպ մենամաճառութիւն մը Ազգային վանքի մէջ և յանուն վանաց, անվայել և անընդունելի գրութիւն է, և գրամագլխոյ տեր եղող Հայրերը կրնային այսպիսի գովելի ձեռնարկութեամբ մը իրենց անունը անմահացընել, եթէ իրենց ուխտն ու պարտաւորութիւնը իրրև վանական միջէին։ . . . Կը յուսամք որ վերջապէս գործն այնպիսի ձեռակերպութեան պիտի դարձնեն որ թէ՛ իրենց և թէ՛ Ս. Ս. անայ պարծանք պիտի ըլլայ գալուց՝ ի դարս։

Եւ այժմ յանձնաժողովս բաւական համարեց, վանքին մի միայն ատակի հաշուէն ապարանին անցած տան և մեկ հազարի չափ զուրուշին երեսուն և մեկ օրէն վճարելի մուրհակ մը առնուլ Բրժ. Միքայել վարդապետէն և յանձնել Տ. Եփրեմ Ս. Հօր, յայտնելով միանգամայն թէ Ազգը վանքի անուամբ և շահը մասնաւորաց վերաբերեալ ապարան չընդունիր, թէ այս գրութեամբ անվաւեր կը համարի Զ. Ս. Աստուածածնի անուն տալով հասարակութիւնը խաբել, և թէ ապարանին կամ Յոյս ամսագրին պատասխանատուութիւնը որ մինչև յայժմ Հոգեւոյս Սրբազանն իր վրան առած էր կառավարութեան առջև, այժմ անոր մահուամբը այդ պատասխանատուութիւնը Ազգին վերադարձուլով, չկրնար այդ ծանրութիւնը իր վրայ առնուլ։ . . .

Տպարանի մասին այս օրինակ երկարօրէն նշանակուելուն թող ներողամիտ ըլլայ պատկառելի ժողովը, քանզի ասով ըստ մասին հասկրցունել ուզեցինք, Ազգին օգտին անձերնին նուիրելու ուխտով կազմուած միաբանութեան մը մէջ, նորանոր ոգիներ և իւր սրբազան նպատակին հակառակ դրութիւններ մտած ըլլալը, որ քիչ ծանրակշիռ չէ ըստ մեր կարծեաց, և այդ ոգիով և այդ շարժումով ապագայ բարեկարգութեանց յոյս չմնար։

. . . Հրատարակիչ Մասիս լրագրոյ։

Հանդուցեալ Պարսիկեանեան ազգասէր Յարութիւն ազգին որոյ բարեբարութիւնը բոլոր քաղաքացոյս յայտնի էր, իւր կենդանութեան ժամանակ Ազգաստանեաց ընկերութեան 40 լիրա օսմանցի կտակած լինելուն պատճառաւ։ ընկերութիւնս պարտք կը սեպէ իւր երախտագիտութիւնը յայտնել Հանդուցեալին անդիւ բնտանեաց, խնդրելով Զերդ ազգասիրութենէ որ պատուական օրագրոյդ միջոցաւ հաճիք մեր երախտագիտական ձայնը լսելի ընել Պարսիկեանեան ազգասէր ընտանեաց նոյնպէս և՝ ի լուր ազգային լրութեան։

Մնամք և այն։

Ի գլխոյ Ազգաստանեաց ընկերութեան

Զմիւռնիա 5 յունվար 1866

Ատենապետ Ս. ՉԵԼԻԿ։

Ատենադպիր Ս. ՄԻՐԶԱ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական կառավարութիւնը պաշտօնական ծանուցագրով մ' իմացուց օտար տերութեանց ներկայացուցիչներուն թէ Հալէպի մաքսատունը Իսկենտերուն փոխադրուած է։

—Կը լսենք թէ կայսերական կառավարութիւնը նոր Ս. Իլյեթ մ'ալ կազմեր է Սելիպօլուի և Ֆիլիպէի գաւառներն Էդրիանուպոլոյ հետ միացընելով, որուն՝ ինչպէս արդէն յայտնի է՝ ընդհանուր կառավարիչ անուանած է եղումակց նախորդ պաշտօնեայ Ս. սեմ։ Խուրշիտ փաշան։

—Լեվնթ Հերբլա լրագիրը կը ծանուցանէ թէ կայսերական կառավարութիւնն ազգու միջոցներ պիտի գործածէ եգիպտական պղնձի դրամոց մայրաքաղաքս մտնելն արգիլելու համար, և որովհետև Ազիզիէ ընկերութեան շրջանառեալներն են մեծաւ մասամբ Ազգանդրիայէն պղնձի դրամ բերողները, ուստի այսուհետև յիշեալ շրջանառներով եկած ճանապարհորդներուն վրայ խիստ քննութիւններ պիտի ըլլան։

—Յիշեալ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Հալէպ ժողովոյն ատ, առանց ինքն ալ գրամատան բաժանորդ ըլլալու, բայց իրրև գլխաւոր խմբագիր Յոյս ամսագրոյ, կերևի թէ այս ակնկայտնի և յուսալի վասատակին զովոյ գարձած է, և այս շահու Յոյսն էր անշուշտ որ իր չափէն աւելի խօսքի մէջ նեռաւելուն պատճառ եղաւ։ Բան մեղ այս կերպ մենամաճառութիւն մը Ազգային վանքի մէջ և յանուն վանաց, անվայել և անընդունելի գրութիւն է, և գրամագլխոյ տեր եղող Հայրերը կրնային այսպիսի գովելի ձեռնարկութեամբ մը իրենց անունը անմահացընել, եթէ իրենց ուխտն ու պարտաւորութիւնը իրրև վանական միջէին։ . . . Կը յուսամք որ վերջապէս գործն այնպիսի ձեռակերպութեան պիտի գարձնեն որ թէ՛ իրենց և թէ՛ Ս. Ս. անայ պարծանք պիտի ըլլայ գալուց՝ ի դարս։

Էս այժմ յանձնաժողովս բաւական համարեց, վանքին մի միայն ատակի հաշուէն ապարանին անցած տան և մեկ հազարի չափ զուրուշին երեսուն և մեկ օրէն վճարելի մուրհակ մը առնուլ Բրժ. Միքայել վարդապետէն և յանձնել Տ. Եփրեմ Ս. Հօր, յայտնելով միանգամայն թէ Ազգը վանքի անուամբ և շահը մասնաւորաց վերաբերեալ ապարան չընդունիր, թէ այս գրութեամբ անվաւեր կը համարի Զ. Ս. Աստուածածնի անուն տալով հասարակութիւնը խաբել, և թէ ապարանին կամ Յոյս ամսագրին պատասխանատուութիւնը որ մինչև յայժմ Հոգեւոյս Սրբազանն իր վրան առած էր կառավարութեան առջև, այժմ անոր մահուամբը այդ պատասխանատուութիւնը Ազգին վերադարձուլով, չկրնար այդ ծանրութիւնը իր վրայ առնուլ։ . . .

Տպարանի մասին այս օրինակ երկարօրէն նշանակուելուն թող ներողամիտ ըլլայ պատկառելի ժողովը, քանզի ասով ըստ մասին հասկրցունել ուզեցինք, Ազգին օգտին անձերնին նուիրելու ուխտով կազմուած միաբանութեան մը մէջ, նորանոր ոգիներ և իւր սրբազան նպատակին հակառակ դրութիւններ մտած ըլլալը, որ քիչ ծանրակշիռ չէ ըստ մեր կարծեաց, և այդ ոգիով և այդ շարժումով ապագայ բարեկարգութեանց յոյս չմնար։

. . . Հրատարակիչ Մասիս լրագրոյ։

Հանդուցեալ Պարսիկեանեան ազգասէր Յարութիւն ազգին որոյ բարեբարութիւնը բոլոր քաղաքացոյս յայտնի էր, իւր կենդանութեան ժամանակ Ազգաստանեաց ընկերութեան 40 լիրա օսմանցի կտակած լինելուն պատճառաւ։ ընկերութիւնս պարտք կը սեպէ իւր երախտագիտութիւնը յայտնել Հանդուցեալին անդիւ բնտանեաց, խնդրելով Զերդ ազգասիրութենէ որ պատուական օրագրոյդ միջոցաւ հաճիք մեր երախտագիտական ձայնը լսելի ընել Պարսիկեանեան ազգասէր ընտանեաց նոյնպէս և՝ ի լուր ազգային լրութեան։

Մնամք և այն։

Ի գլխոյ Ազգաստանեաց ընկերութեան

Զմիւռնիա 5 յունվար 1866

Ատենապետ Ս. ՉԵԼԻԿ։

Ատենադպիր Ս. ՄԻՐԶԱ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական կառավարութիւնը պաշտօնական ծանուցագրով մ' իմացուց օտար տերութեանց ներկայացուցիչներուն թէ Հալէպի մաքսատունը Իսկենտերուն փոխադրուած է։

—Կը լսենք թէ կայսերական կառավարութիւնը նոր Ս. Իլյեթ մ'ալ կազմեր է Սելիպօլուի և Ֆիլիպէի գաւառներն Էդրիանուպոլոյ հետ միացընելով, որուն՝ ինչպէս արդէն յայտնի է՝ ընդհանուր կառավարիչ անուանած է եղումակց նախորդ պաշտօնեայ Ս. սեմ։ Խուրշիտ փաշան։

—Լեվնթ Հերբլա լրագիրը կը ծանուցանէ թէ կայսերական կառավարութիւնն ազգու միջոցներ պիտի գործածէ եգիպտական պղնձի դրամոց մայրաքաղաքս մտնելն արգիլելու համար, և որովհետև Ազիզիէ ընկերութեան շրջանառեալներն են մեծաւ մասամբ Ազգանդրիայէն պղնձի դրամ բերողները, ուստի այսուհետև յիշեալ շրջանառներով եկած ճանապարհորդներուն վրայ խիստ քննութիւններ պիտի ըլլան։

—Յիշեալ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Հալէպ ժողովոյն ատ, առանց ինքն ալ գրամատան բաժանորդ ըլլալու, բայց իրրև գլխաւոր խմբագիր Յոյս ամսագրոյ, կերևի թէ այս ակնկայտնի և յուսալի վասատակին զովոյ գարձած է, և այս շահու Յոյսն էր անշուշտ որ իր չափէն աւելի խօսքի մէջ նեռաւելուն պատճառ եղաւ։ Բան մեղ այս կերպ մենամաճառութիւն մը Ազգային վանքի մէջ և յանուն վանաց, անվայել և անընդունելի գրութիւն է, և գրամագլխոյ տեր եղող Հայրերը կրնային այսպիսի գովելի ձեռնարկութեամբ մը իրենց անունը անմահացընել, եթէ իրենց ուխտն ու պարտաւորութիւնը իրրև վանական միջէին։ . . . Կը յուսամք որ վերջապէս գործն այնպիսի ձեռակերպութեան պիտի գարձնեն որ թէ՛ իրենց և թէ՛ Ս. Ս. անայ պարծանք պիտի ըլլայ գալուց՝ ի դարս։

Էս այժմ յանձնաժողովս բաւական համարեց, վանքին մի միայն ատակի հաշուէն ապարանին անցած տան և մեկ հազարի չափ զուրուշին երեսուն և մեկ օրէն վճարելի մուրհակ մը առնուլ Բրժ. Միքայել վարդապետէն և յանձնել Տ. Եփրեմ Ս. Հօր, յայտնելով միանգամայն թէ Ազգը վանքի անուամբ և շահը մասնաւորաց վերաբերեալ ապարան չընդունիր, թէ այս գրութեամբ անվաւեր կը համարի Զ. Ս. Աստուածածնի անուն տալով հասարակութիւնը խաբել, և թէ ապարանին կամ Յոյս ամսագրին պատասխանատուութիւնը որ մինչև յայժմ Հոգեւոյս Սրբազանն իր վրան առած էր կառավարութեան առջև, այժմ անոր մահուամբը այդ պատասխանատուութիւնը Ազգին վերադարձուլով, չկրնար այդ ծանրութիւնը իր վրայ առնուլ։ . . .

Տպարանի մասին այս օրինակ երկարօրէն նշանակուելուն թող ներողամիտ ըլլայ պատկառելի ժողովը, քանզի ասով ըստ մասին հասկրցունել ուզեցինք, Ազգին օգտին անձերնին նուիրելու ուխտով կազմուած միաբանութեան մը մէջ, նորանոր ոգիներ և իւր սրբազան նպատակին հակառակ դրութիւններ մտած ըլլալը, որ քիչ ծանրակշիռ չէ ըստ մեր կարծեաց, և այդ ոգիով և այդ շարժումով ապագայ բարեկարգութեանց յոյս չմնար։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Թ.

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

Մեր նախընթաց յօդուածոց մէջ ցոյց տուինք թէ արտադրութեան համար երեք միջոց պէտք են, աշխատութիւն, գրամագլուխ և բնական նիւթեր կամ ներգործիչ զօրութիւններ։ Առանցմէ երկուքը, աշխատութիւնն ու բնական նիւթերն, անհրաժեշտ հարկաւոր են արտադրութեան։ իսկ ներգործիչ զօրութիւններն արտադրութեան կօգնեն, բայց անոր էական պիտոյքը չեն բաղկացըներ, և գրամագլուխն ալ՝ որ է կանխաւ արուած աշխատութեանց արդիւնքը, աշխատութիւնը անուցանելու կը ծառայէ։

Եղէ՝ այս երեք արտադրական միջոցները զանազան ժամանակներ և զանազան տեղեր ի՞նչ ատիճան արտադրութիւն յառաջ կը բերեն։ Մի և նոյն տարածութիւն և բնակիչ ունեցող երկիրներ, և մի և նոյն երկիրն ամէն ժամանակ հաւասար արտադրութիւն չեն տար։ Բաղդատեցէք Անգղիան, Ռուսիոյ կամ Տաճկաստանի մէջ նոյնչափ տարածութիւն կամ բնակիչ ունեցող երկրի մը հետ, և անհուն տարբերութիւն մը կը գտնենք։ Դարձեալ բաղդատեցէք այսօրուան Անգղիան Մէջեն—դարուց Անգղիայն հետ, և կը տեսնենք որ այն ժամանակէն՝ ի վեր մեծ յառաջդիմութիւն ըրած է։ Նոյն հաստատ՝ Եգիպտոս, Սորեստան և Փոքր—Ասիա իրենց հին վիճակին հետ բնակչաց ունեցած բարգաւաճութիւնը կոչուած են։ Գտնենք ու տեսնենք թէ ի՞նչ են այս տարբերութեանց պատճառները։

Յաջող արտադրութեան առաջին պատճառները բնական առաւելութիւններն են, որոց գլխաւորն է երկրին արգաւանդութիւնը։ Մեծ տարբերութիւն կայ արարական անապատի մն և Գանգէսի ու Միսիսիպիի նման գետերու եզերքը գտնուած երկրի մը մէջ։ Ասոր հետ ոչինչ նուազ կարևոր է նաև կլիմայի բարեխառնութիւնը։ Յուրաքանչիւր բարեխառնութիւնը։ Յուրաքանչիւր մարդուս պէտք եղած բոյսերը չեն գտնուիր և բնակիչները վայրենի վիճակի մը մէջ մնալով ձիաբոսութեամբ կապրին, ինչպէս են Էսքիմոները։ Պիմոներ ալ կան ուր գարի կամ ուրիշ քանի մը հունտեր միայն կը հասնին, բայց որչափ որ հիւսիսէն դէպ՝ ի հարաւ և արևելք կուգանք, բուսոց տեսակները, հետևաբար երկրագործութեան ճիւղերն ալ կը շատնան։ վասն զի ոչ միայն արմտիք այլ և որթ, ձիթենի, մեռաքս, բրնձ, արմաւ, շաքարեղէն, խահուէ, բամբակ, հաստեղներ, և այլն կամ ճիշ և թեթև մշակութեամբ մը տարին երկուք կամ երեք անգամ հունձք ալ կառնուի։ Պիմոնին և օդին որպիսութիւնը շինուածոց վրայ անգամ ազդեցութիւն ունի։ Եգիպտական բուրգերը ցուրտ երկրի մը մէջ կարելի է մինչև հիմա իրենք իրենց կործանիլին։ Ռէ դրպատ ըրի մէջ հարկաւ թէ դար մը յառաջ եղած շինութիւնները հիմա նորոգութեան կը կարօտին։ Նոյնպէս հարաւին Եւրոպայի ժամանակներուն գերազանց ազգեցութիւնն է որ հոն գործուած ատաղձանկութիւնները ճոխ ու պայծառ գոյն մը կունենան, զոր քիմիական դիտութիւնը կամ ճարտարներկարարութիւնն անկարող են տալու խոնաւ կլիմայի մը մէջ։ Ասոնցմէ զատ տաք կիլիմաներու մէջ մարդիկ քիչ պիտոյք կունենան, թէ՛ և գեռատ մը գիրենք օդին անբարեխառնութիւններէն կը պահպանէ, պարզ կերակուր մը գիրենք կը յաջողցնէ, և առանց ամրաշէն տուներու կամ վառելիքի ալ կրնան ապրիլ։

Երկրի մ'ունեցած բնական առաւելութեանց կարգը կրնայ դասուիլ նաև, բաց՝ ի հողէն և կլիմայէն, հանքային արտադրութիւնը և ծովային նաւահանգիստները ու նաւարկելի գետերը, որք շատ անգամ ամուլ երկրի մը պակասութիւնը փոխարինութեան միջոցով կրնան լեցընել։ Աթենք, Տիւրոս, Վենետիկ և Գենովայի ծովեզերեայ ազատ քաղաքները, Համբուրգ, Լուպեք, Տանցիկ և այլն ծովային վաճառականութեան միջոցաւ ճոխութիւն ստացան։

Բնական առաւելութիւնները, որչափ ալ որ կարևոր են, չեն կրնար իրենք իրենց հասարակութիւն մը ճոխացընել, և ամենէն ընտիր կլիմայ ունեցող ազգերն ամենէն առաւել ճոխ կամ հզօր չեն։ Յաջող արտադրութիւնն ալ ուրիշ շատ յաջողութեանց նման մարդկային ճարտարութենէ կախում ունի, և քանզի տաք երկիրներու բնակիչները դիւրութեամբ իրենց պիտոյքը կը լրացընեն, ուստի շատ անգամ մտաք և մարմնով ալ մեղկ և ծոյլ կըլլան։ Արդս ոչ թէ գիւրութենէ, այլ դժուարութենէ սոսկալ իր մտաց և մարմնոյ կարողութիւններն՝ ի գործ կը դնէ։ Հովմայեցիք պատերազմական կենաց խստութեան վարժուած ըլլալով աշխարհի տիրեցին, և իրենց մեղկանալն էր պատճառը որ հիւսիսին անառներէն եկած բարբարոսաց դէմ չկրցան դնել։ Անգղեայ երկրին անբարեկանութենէն հարկադրեալ բնակիչները սոսկալուեցան մեքենական արուեստներէն մշակել, Ովկիանոսին փոթորիկներուն դիմադրելով Հնդկաստան և Մերիկա բազմանդրութեան երթալ, ու մեծամեծ գաղթականութիւններ հիմնել։

Ուրեմն արտադրութեան երկրորդ պատճառը մարդոյ շարունակ աշխատասիրութիւն ու փութաջանութիւն է, առանց որոյ անհնար է որ անհատ մը կամ հասարակութիւն մը կարենայ կանոնաւորապէս յառաջդիմել և հարստանալ։ Բայց ասոնց հետ մեկտեղ դիտութիւն կամ հասկացողութիւն ալ պէտք է, ըստ որում մեծ տարբերութիւն կայ իր ըրածը դիտող ճարտար արուեստաւորի մը և միայն իր սովորած եղանակն չմտորող գործաւորի մը մէջ։ առաջինը մարդ մ'է, իսկ երկրորդը մեքենայ մը։ Արուեստաւոր մ'այնչափ իր արուեստն յառաջ տանի որ-

չափ որ ձեռաց ճարտարութեան հետ հասկացողութիւն, և բնական զօրութեանց վրայ տեղեկութիւն ունի։ Ուստի՝ ազգ մ'այնչափ արտադրութիւն կրնայ յառաջ բերել որչափ որ արուեստ դիտէ, և որչափ որ արուեստները զարգանան, որչափ որ բնութեան զօրութիւններն անոնց մէջ գործածուին, այնչափ ալ մի և նոյն աշխատութեամբ առաւելագոյն արտադրութիւն յառաջ կուգայ։

Արուեստից զարգացման գլխաւոր պատճառը գործիներու և մեքենայից գիւտն է, որք շատ անգամ մարդկային կարողութեան չհասած բաներն ալ կը կատարեն։ Առանց ջրհաններու անհնար է հանքերուն մէջ լաւած ջուրը պարպել։ առանց նաւերու անհնար է նաւարկել։ առանց արօրի անհնար է հերկել եւայլն եւայլն։ Նորահնար մեքենայներն երկրագործութեան մեծ ծառայութիւն մատուցին, բայց երկրագործութեան համար ամենակարևոր բաներն այն մեքենաները չեն, այլ պէտք է նաև բնագիտական տեղեկութիւններ ունենալ երկրին և անկոց վրայ։ Մեն արուեստ իրեն համար մասնաւոր տեղեկութիւններ կը պահանջէ, որք գործիներէն ոչինչ նուազ կարևոր և օգտակար են։ Տարաբագործութեան և վաճառականութեան մէջ ալ ամենէն կարևոր բաներն են, ժամանակի և նիւթոյ խնայութիւն ընել և կարելի եղածին չափ շուտով աշխատութիւնն ու ծախքը հանել։

Ուսմանց և դաստիարակութեան ծաւալումն և ընկերութեան անդամոց իրարու վրայ ունեցած բարոյական վստահութիւնը, անտեսական մեծ օգուտներ ալ ունին։ Պ. Լոքէր անուն Յուրիսի տարաբագործներէն մէկը որ 2000էն աւելի զանազան ազգերէ գործաւորներ կը բանեցնէր իր բամբակի գործարանաց մէջ, հետևեալ վիճակը կուտայ փոքր 'ի շատէ դասարակեալ գործաւորաց վրայ, «Դասարակեալ գործաւորներն ամեն կողմանէ գերազանց բարոյական մ'ունին, ժուժկալ են, իրենց զուարճութիւններն աւելի խոհեմ և բանաւոր են, լաւագոյն ընկերութենէ կախարժին, ոչ բուն յարգանաց կը մնանեն ուստի և աւելի փութով ընդունելութիւն կը գտնեն, երաժշտութիւնը կը մշակեն, կը կարդան, բնութեան գեղեցկութիւններէն հաճութիւն կ'զգան և դաշտերը շրջելու կերթան, խնայող են ոչ միայն իրենց քսակին այլ և իրենց տիրոջն ապրանքին հետևեալար պարկեշտ և վստահութեան արժանի են։»

Այս նկատմամբ չենք կրնար հայ արուեստաւորաց և մշակաց վիճակին վրայ լռութեամբ անցնիլ, ըստ որում ազգին մեծագոյն մասն անոնք կը կազմեն, և առանց անոնց վիճակը բարւոքելու հայը չկրնար քաղաքակրթի ընթերու պատիւն ունենալ։ Մեր համբաւած յատկութեանց ոչը կը գտնենք հայ հասարակութեան աշխատաւոր կարգերուն մէջ։ Այլ բնական սրամտութիւն ունի և այս մասին շատ եւրոպական գործաւորներ կը գերազանցնէ, բայց դժբաղդաբար ուսմունքէ զուրկ ըլլալով ետ կը մնայ։ Այնպես այնչափ ըստ ոյժ է որ ամեն օր փորձով ալ կը տեսնուի։ Չենք սխալիր որ լեռ թէ հայ գործաւորը մասնաւորական առաւելութեանց հետ բարոյական առաւելութիւններ ալ ունի, և առանց դաստիարակելու, ըստ մեծ մասին խնայող է, ժուժկալ է, ընտանեսէր է, թէպէտ ասանց հետ մէկտեղ մանրութիւն մ'ալ ունի՝ այն է արբեցողութիւնը որ բարերարդաբար հիմայ պակասելու վրայ է։ Մեր բնակած երկրին ու կլիմային շատ մեծ առաւելութիւններ ունին, և յանցանքը մեր արդիւնաբերութեանն ու ծուլութեանն է եթէ չենք կրնար անոնցմէ օգուտ քաղել։ Ուրեմն աշխատելու յօժարութիւնն ուսմունք՝ երկրագործութիւն՝ արուեստներ և վաճառականութիւն, ահա ասոնք են որոնցմով ազգային յառաջդիմութիւնն իր բաւական նշանակութիւնն երևելով իրական կերպարանք մը կառանայ, և զրոս ամեն անհատ իրեն հանրական և ընտանեկան սրբազան պարտքը կատարելու պարտաւոր է։

Մարդոյ իրարու վրայ ունեցած բարոյական վստահութիւնն ալ մեծամեծ օգուտներ ունի ըսինք, ասիկայ ապէկ կը բացատրուի երբ որ մտածենք թէ մարդոյ ճարտարութիւնը, յատկութիւնը և խարդախութիւնը որչափ նիւթական վնասներ կուտայ։ Տարաբագործ մը կամ վաճառական մը, երբ որ իր ապրանքը կը խարդախէ, իր վրայէն վստահութիւնը կը վերցուցնէ և ըրած խարդախութեան փոխարէն տասնապատիկ կը տուժի։ Մարդոյ չարութիւնն է պատճառը որ ամեն հասարակութեան մէջ բազմաթիւ մարդիկ ուրիշներուն աշխատութեան արդիւնքովը կը սնանին, և որոյ պահպանութիւնը ծանր բեռ մ'է հասարակաց արտադրութեան վրայ։ Զանազան մասնաւոր կամ հասարակաց գործոց վերատեսուչները, ոստիկանութիւնը, դատաստանատունները եւայլն եւայլն, որոց համար եղած ծախքն անհրաժեշտ չարիք մ'է, կրնայ երթալով պակսիլ եթէ հասարակաց բարոյականութիւնն աւելնայ։ Այն ատեն ո՛չ միայն մեծ խնայութիւններ յառաջ կուգան, այլ և մարդիկ իրենց մէջ դրած պայմանները հաւատարմութեամբ կատարելով և իրենք զիրենք պարկեշտ աշխատութեան տալով հասարակութեան մէջ գործունէութիւնը, հաւատարմութիւնը և վստահութիւնը կաճի, արտադրութիւնն ու արդիւնքը կը շատնայ, հետևաբար հարստութեան միջոցներն ալ կը դիւրանան։

Արտադրական միջոցաց արդիւնաւորութեան երկրորդական պատճառներուն ամենէն գլխաւորն է ապահովութիւնը, զոր մարդկային ընկերութիւնն արտադրութեան ամբողջութիւնը պաշտպանելու համար իր ամեն արտադրող ըլլալու, ըստ մեծի մասին խնայող է, ժուժկալ է, ընտանեսէր է, թէպէտ ասանց հետ մէկտեղ մանրութիւն մ'ալ ունի՝ այն է արբեցողութիւնը որ բարերարդաբար հիմայ պակսելու վրայ է։ Մեր բնակած երկիրն ու կլիմային շատ մեծ առաւելութիւններ ունին, և յանցանքը մեր արդիւնաբերութեանն ու ծուլութեանն է եթէ չենք կրնար անոնցմէ օգուտ քաղել։ Ուրեմն աշխատելու յօժարութիւնն՝ ուսմունք՝ երկրագործութիւն՝ արուեստներ և վաճառականութիւն, ահա ասոնք են որոնցմով ազգային յառաջդիմութիւնն իր բաւական նշանակութիւնն երևելով իրական կերպարանք մը կառանայ, և զրոս ամեն անհատ իրեն հանրական և ընտանեկան սրբազան պարտքը կատարելու պարտաւոր է։

Մարդոյ իրարու վրայ ունեցած բարոյական վստահութիւնն ալ մեծամեծ օգուտներ ունի ըսինք, ասիկայ ապէկ կը բացատրուի երբ որ մտածենք թէ մարդոյ ճարտարութիւնը, յատկութիւնը և խարդախութիւնը որչափ նիւթական վնասներ կուտայ։ Տարաբագործ մը կամ վաճառական մը, երբ որ իր ապրանքը կը խարդախէ, իր վրայէն վստահութիւնը կը վերցուցնէ և ըրած խարդախութեան փոխարէն տասնապատիկ կը տուժի։ Մարդոյ չարութիւնն է պատճառը որ ամեն հասարակութեան մէջ բազմաթիւ մարդիկ ուրիշներուն աշխատութեան արդիւնքովը կը սնանին, և որոյ պահպանութիւնը ծանր բեռ մ'է հասարակաց արտադրութեան վրայ։ Զանազան մասնաւոր կամ հասարակաց գործոց վերատեսուչները, ոստիկանութիւնը, դատաստանատունները եւայլն եւայլն, որոց համար եղած ծախքն անհրաժեշտ չարիք մ'է, կրնայ երթալով պակսիլ եթէ հասարակաց բարոյականութիւնն աւելնայ։ Այն ատեն ո՛չ միայն մեծ խնայութիւններ յառաջ կուգան, այլ և մարդիկ իրենց մէջ դրած պայմանները հաւատարմութեամբ կատարելով և իրենք զիրենք պարկեշտ աշխատութեան տալով հասարակութեան մէջ գործունէութիւնը, հաւատարմութիւնը և վստահութիւնը կաճի, արտադրութիւնն ու արդիւնքը կը շատնայ, հետևաբար հարստութեան միջոցներն ալ կը դիւրանան։

Արտադրական միջոցաց արդիւնաւորութեան երկրորդական պատճառներուն ամենէն գլխաւորն է ապահովութիւնը, զոր մարդկային ընկերութիւնն արտադրութեան ամբողջութիւնը պաշտպանելու համար իր ամեն անդամոց կը շնորհէ։ «Այս պաշտպանութիւնը երկու տեսակ է, կըսէ Պ. Մաքուարթ Միլ, պաշտպանութիւն կառավարութեան ձեռքով, և պաշտպանութիւն ընդդէմ կառավարութեան, որ աւելի կարևոր է, վասն զի երբ անհատ մը կընկատէ որ յարձակող կառավարութեան մը գործակալները բռնաւորական զօրութեան ամեն հանգամանքը իր ունեցածը պիտի կողոպտեն, իրեն պէտք եղածէն աւելի բան արտադրելու չաշխատիր։ Ասիկա է Ասիոյ մէջ ատենոք ճոխ և բազմարդ եղած շատ արդաւանդ երկիրներու աղքատութեան պատճառը։» Յիշեալ երևելի անտեսագէտը կը հաստատէ թէ յեղափոխութենէն յառաջ Դաղղիոյ գեղացիներն անիրաւ հարկապահանջութեանց պատճառաւ իրենք զերեսնք աղքատ կերևցուցնէին, բայց հին Յունաստանի և Իտալիոյ մէջ, ուր ազատութեան շնորհիւ ամեն մարդ ինքզինքը կը պաշտպանէր, ազգային արտադրութիւնն ու ճոխութիւնն ալ անարդել կաճէին։ Արդի ազգաց մէջ անձանց և ընչից ապահովութիւնը հասարակաց կարծիքն աւելի կը պաշտպանէ քան թէ օրէնքը, բայց «այն տեղերը, կըսէ Պ. Սրթուարթ Միլ, ուր կառավարութիւնը բացարձակ ըլլալով օրագիրներ և հրատարակութիւն չկայ, ստորին պաշտօնատարներն անպատիժ կերպով շատ յափշտակութիւններ կընեն։» Այս խորհրդածութիւններէն կը տեսնուի որ օրէնդրութեան թերութիւններն ու կառավարական դրութիւններն ալ ընտանեական նկատմամբ մեծ ազդեցութիւն կունենան արտադրութեան վրայ։

Պ. Վ. ՊԱՌՆԱՍԵԱՆ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ Մ

ԱՐԱՄԵԱՆ

ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԵԾ

1866

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Գին 2 ղուրուշ

Կը ծախուի Ուզուն—Չարշին Շէրիֆ—փաշա խանը թիւ 9 Փարիզի դրատունը և ամեն հայ դրավաճառաց քով։ և Բէրայ մեծ փողոց թիւ 403 Պ. Դ. Միքայէլեանի դրատունը։

ԹՈՒՂԹ

ԵՒ ԳՐՈՒԹԵՒՆ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐ

ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻՆ ԴՌԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄՐԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌՄՈՒՆՔ

Յ. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին արդոյ հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամեն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կազմանոցներ, ընդօրինակութեան մատեաններ, գրիչ, մելան, կնքամոմ, կանոն, գրաւազ, եւայլն եւայլն Եւրոպայի գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պօրոյ ամեն թղթավաճառներէն աւելի աժան դներով ծախելու թէ մանուկով և թէ հատով ուզողներու։ Հասարակութեան դիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, մանուկով կամ շատ առնողներուն համար օրինաւոր զեղչըլլալու պայմանաւ։ Գաւառներէն թուղթ եւայլն ուզողները կրնան դիւրութեամբ սոսնալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը զրկուին, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով։ Նամակները պէտք է վճարուած ըլլան։

1866 Ը ՅՈՒՆՎԱՐ 17 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՇԻՐԲԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ՇՈՒԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԵՐԸ

Թիւ Շոգենաւ	Ժամք	ԲԱՑ 'Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԷՆ
16	2	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Սմիւռնա, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք.
8	3	Պէօյիւքտէրէէն, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք, Արնաւուտքէօյ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
18	3 1/4	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Սմիւռնա, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք, (ուրբաթ օրերը Վանիքէօյ եւ Պէյլէրպէյի).
6	2 1/2	Պէյքօզէն Բաչապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Զէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, Գուզկունճուք.
17	3 1/2	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ, Բաչապահճէ, Գանլըճա, Հիսար Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Զէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, (ուրբաթ օրերէն զատ).
1	2 1/2	Արնաւուտքէօյէն Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
2	3	Արնաւուտքէօյէն Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
9	3 1/2	Արնաւուտքէօյէն Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
1	4 3/4	Արնաւուտքէօյէն Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
6	6	Արնաւուտքէօյէն Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ (ուրբաթ օրերէն զատ).
2	8 3/4	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնաւուտքէօյ, Օրթա. Պէշիկ. Գապաթաշ.

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆԵԼԻՔ ՇՈՒԵՆԱՒՆԵՐԸ ԲԱՑ 'Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԷՆ

8	3 1/2	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Վանիքէօյ, Արնաւուտքէօյ.
1	4 1/2	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնաւուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
6	4 3/4	Կամուրջէն չիտակ Արնաւուտքէօյ.
2	9	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտքէօյ, (անկէց չիտակ կամուրջը կը դառնայ).
16	10	Պէպէք. Հիսար. Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտ. Եէնի Մահալլէ.
8	10	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտ. եւ անկից կամուրջը.
11	10 1/2	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտ, եւ անկից կամուրջը.
18	10 1/2	Պէպէք, Հիսար, Էմիրկէն, Սմիւռնա, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
17	10 1/2	Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Բաչապահճէ, Պէյքօզ, (ուրբաթ օրերէն զատ).
6	11	Գուզկունճուք, Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Հիսար, Գանլըճա, Պէյքօզ. (ուրբաթ օրերը 10 3/4 ին պիտի ելլէ.
2	11	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ.
1	11 1/4	Գապա. Պէշիկ. Օրթա. Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտքէօյ.
8	11/40	Պէշիկթաշ. Օրթաքէօյ, Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտքէօյ.

1865 ՅՈՒՆՎԱՐ 17 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՇԻՐԲԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԲԱՆԵԼՈՒ ՇՈՒԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամք	
2 1/4	Մէկ շոգենաւ մը Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնաւուտքէօյ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
2 1/2	» » Արնաւուտքէօյէն Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ Պէշիկ. Գապաթաշ.
3 1/2	» » Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ մինչեւ Պէյլէրպէյի ելլորին հանդիպելով.
5	» » Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Սմիւռնա, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք, Արնաւուտքէօյ, Գաւրուշէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
8 1/4	» » Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ, Գանլըճա, Հիսար, Վանիքէօյ, Զէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, Օրթաք. Պէշիկթաշ.
9	» » Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապ. Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնաւ. Օրթաք, Պէշիկթ. Գապաթաշ.

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆԵԼՈՒ ՇՈՒԵՆԱՒՆԵՐԸ

3 3/4	» » Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Պէյքօզ, Թարապիա Պէօյիւքտէրէ Եէնի Մահալլէ.
4 1/2	» » Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնաւուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ.
9 3/4	» » Պէշիկթ. Օրթա. Արնաւուտքէօյ. Հիսար. Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
10 1/2	» » Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Բաչապահճէ, Պէյքօզ.
10 3/4	» » Պէշիկթ. Օրթա. Գաւրուշէշմէ, Պէպէք, Հիսար, Էմիրկէն, Սմիւռնա, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտ.
11 1/4	» » Գապաթաշ, Պէշիկթ. Օրթաքէօյ, Գաւրուշէշմէ, Արնաւուտքէօյ.

Ամեն ուրբաթ օրերը կամուրջէն ժամը 4 1/2ին մէկ շոգենաւ մ'ելնելով Իւսկիւտար, Գուզկունճուք, Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսարի, Գանլըճա, Բաչա պահճէ, Պէյքօզ եւ Թարապիա հանդիպելով Պէօյիւքտէրէ պիտի երթայ։ Երեկոյին ժամը 8 1/2ին անկից դառնալով վերոյդրեալ տեղերը պիտի հանդիպի, բայց 'Ի Գանտիլլի եւ Գուզկունճուքէն, կամուրջը պիտի դառնայ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 15 ՅՈՒՆՎԱՐ	Բշ. 10	Գշ. 11	Դշ. 12	Եշ. 13	Ուր. 14	Շաբ. 15
	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.
Օսմանեան լիրա Մէջ	101-30	101-3.	101-30	102	102	102
Ռասնոյ արծաթ						
Եսսանը ուսմամբ	46-36	46-37	46-37	46-31	46-31	46-32

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 15 ՅՈՒՆՎԱՐ

ԱՐՄՏԻՐ

Ցորեն Թայղան կարծր	32—33
» Խամայիլ »	30—31-20
» Բուլ. Պալէքք	27—29
» Կալաց	—
» Վառնա	—
» Իպրայիլ կակուղ	23—27
» Կալաց »	23—28
Գարիպաղ »	28—29
» Պալէքք »	26—27
» Վառնա »	27—28
Եգիպտացորեն Կալաց	17—18
Գարի	12—13

ՄԵՏԱՔՍ

Պրուսա կարճ թէքիլ	520—530
» երկան »	540—550
» խուղակ չոր	—
Շաքի հօխան ֆրանք	62—64
» 4 պաճախ »	—
» Խարապաղ »	—
» Պարկաս »	55—58
» Երկրորդ »	—
» Մահալըճ »	—
» Պանտրմա »	—
» Կէյվէ »	—

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղուրուշ
Բամբակ Պալըքէսէր	հօխայ	—17
» Կէյվէ	»	—18-20
» Ադանա	»	—18-20
» Ռուսատան	»	—16
Բուրդ Էնկիւրի լուացված	»	—15
» » չլուացված	»	— 8
» Պալըքէսէր չլուաց.	»	— 8-20
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—14
» Թոխատ	»	—12
» Զորում	»	—11
Մաղը սեւ	»	17—18
» Ճերմակ	»	11—12
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	47—48
Աֆիոն Պալըքէսէր	»	—185
Քիմիլ Տերեւ բանուած	»	20—22
Սալէպ Տաճկաստանի	»	14—16
Մեղրամոմ գեղին Տրապիզոն	»	—22
» » Անատօլու	»	—21
Սուսամ Բուռմէլիի	»	—
Կատաւաթի հունտ Բուռմէլիի Քիլէ		—
» » Պանտրմա	»	—
Զէթ Այվալըդ	հօխայ	— 8-20
» Կիրիտ	»	— 8
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	»	— 6-70
» » Միտիլլի	»	— 5
Բրինձ Եգիպտոս Բէչիտ	»	— 4
» Տիմիաթ	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղուրուշ
Խանվէ Ռիսօ եւ Գաֆիսօ 100	հօխան	950—1000
» Մաթթին »	»	—
Շաքար գլուխ 6-10 լ. կնդ.	»	—
» Փոչի (թօզ)	» »	—246
» Հոպ. գլուխ	» »	—300
» Փոչի	» »	—245
Գաղղ. գլուխ	» »	—390
» Փոչի	» »	—242
Սնդ (գալայ)	» »	—710
Պղպէղ (պիպէր)	հօխայ	— 6
Լեզակ (չիվիտ) Պէնկալա	»	—150
» » Մասրաս	»	—140
Սնուշադր (Նոչատըր)	»	— 6-20
Պոզպաս (Զէլիք)	մնտուկ	—190
Կապար (Գուրշուն)	»	— 3-10
Թիմեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնտ.	»	—345
Զինք տախտակ 44. 7—12 չիս		— 5
Երկաթ Անգ. ճոզաձեւ	կնդ.	68— 70
» Բեւեռաց	»	73— 75
» Տախտակ 1—14	»	110—115
» Բոլորակ	»	140—145
» Ռուսիոյ	»	120—130
Քարֆիձա Վարիլ 39 չիս.		— 95
Իսմիւրէճ Ճէն. զոյգ	Սնտ.	—250
» Պէյ.	»	—230
» Թրիէսթ	»	— 80
Սրատամէթ Վիէննա	հօխան	— 16
» Թրիէստ եւ Գաղղ.	»	— 15

Այս լրագիրը շաբաթն երկու անգամ կելլէ Հորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը։ Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, Կ. Պոլիս Զինիլի խանը լրագրոյս գրասենեակը։ Իսկ դրութիւնը հոգաբարձուներն են։

ԻԶՄԻՐ. Յարութիւն աղա Տիտէեա.
ԵԳԻՊՏՈՍ. Պօղոս Եպիսկոպոսի Կարապետեան.
ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ։ Մանուկի Սուրիաս աղա Գալուստեան։
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էմմասեան։
ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.
ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեանց.
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Աբրահամ աղա Արամ Խաչէրեան։
ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Ճամճեան.
ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Խաճանեան.
ԵՐԶՆԿԱ. Ըներիցուսի Թանգարան.
ԱՏԱՐԱԶԱՐ. Մանուկի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան։

Ուրիշ քաղաքներուն ստորագրուիլ ուզողները այս տեղերուն մէկուն հետ կրնայ բդրակցիլ։

Խմբագիր—Տնօրէն

Կ. Ս. ԻԹԻԻԱՆԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ